

Mei 2024

Onderzoek energietransitiebeleid Pijnacker-Nootdorp

Eindrapport

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1. Inleiding.....	4
1.1 Aanleiding en doel	4
1.2 Onderzoeksvragen en normenkader	4
1.3 Afbakening	5
1.4 Aanpak	5
1.5 Leeswijzer.....	6
2. Beleidscontext en doelbereik tot op heden.....	7
2.1 Beleidshistorie.....	7
2.2 Centrale doelstellingen	8
2.3 Doelbereik centrale doelstellingen	10
2.4 Belangrijkste bevindingen	12
3. Doeltreffendheid.....	13
3.1 Bewustwordingscampagne “Met energie aan de slag”	13
3.2 Warmte	15
3.3 Elektriciteit	19
3.4 Mobiliteit.....	22
3.5 Eigen vastgoed en energiegebruik	23
3.6 Belangrijkste bevindingen	23
4. Doelmatigheid.....	26
4.1 Organisatie.....	26
4.2 Budget	26
4.3 Belangrijkste bevindingen	28
5. Rechtmatigheid en rol van de raad.....	30
5.1 Rechtmatigheid	30
5.2 Rol van de raad	30
5.3 Belangrijkste bevindingen	32
6. Conclusies en aanbevelingen	34
6.1 Beleidscontext en doelbereik.....	34
6.2 Doeltreffendheid.....	35
6.3 Doelmatigheid.....	36
6.4 Rechtmatigheid en rol van de raad.....	37
Verwijzingen	38
Bijlage A – Overzicht doelstellingen	39
Bijlage B – Overzicht gesprekspartners.....	40

Voorwoord

Beste lezer,

Voor u ligt een rapport over de energietransitie in gemeente Pijnacker-Nootdorp. Een actueel thema, dat veel mensen raakt en/of bezighoudt. Waar een deel van de energietransitie soms als 'ver van mijn bedshow' voelt, komt een ander deel juist heel dichtbij. Want de energietransitie is merkbaar en voelbaar in onze maatschappij. We werken mondiaal, nationaal, regionaal en lokaal aan de transitie.

Het Planbureau voor de Leefomgeving onderstreepte eind april 2024 nog dat Nederland op weg is, maar zegt tegelijk: "Klimaatneutraliteit in 2050 is technisch mogelijk, maar vereist de inzet van alle beschikbare maar ook schaarse 'bouwstenen' voor emissiereductie". Dat brengt ons terug bij de gemeente Pijnacker-Nootdorp, want via het verduurzamen van onze lokale industrie, land- en tuinbouw, mobiliteit en de gebouwde omgeving, draagt de gemeente bij aan de nationale en mondiale doelen.

De gemeente Pijnacker-Nootdorp heeft zich gecommitteerd aan de nationale doelstelling om in 2050 CO₂-neutraal te zijn, met als tussendoel 49% CO₂-reductie in 2030 (ten opzichte van de emissies in 1990). De rekenkamer vraagt zich af in hoeverre de gemeente op koers ligt voor het behalen van de gestelde doelen. Het voorliggende rapport geeft hierop een antwoord.

Uit het rapport blijkt dat de gemeente zich als goede samenwerkingspartner opstelt in de regio. Daarbij kiest de gemeente om de meeste inzet te concentreren op de juiste sectoren (waar de meeste CO₂-reductie behaald kan worden), maar dat er op sommige inhoudelijke sectoren (o.a. gebouwde omgeving en verkeer) nog veel winst te behalen valt. Naast reductie bevat het rapport ook een passage over het opwekken van hernieuwbare elektriciteit. Tot slot vraagt de rekenkamer via het rapport ook aandacht voor het beter en meer in samenhang monitoren van de inzet van de gemeente, zodat inzichtelijk kan worden hoe de gemeente ervoor staat.

Uit het onderzoek zijn diverse aanbevelingen gekomen. De gemeenteraad besluit welke aanbevelingen hij overneemt en wie daar op welke manier opvolging aan geeft. Na besluitvorming in de raad zijn de aanbevelingen van de rekenkamer raadsbesluiten. Het is dan aan het college om de besluiten uit te voeren en aan de raad om dat te controleren. De rekenkamer volgt de uitvoering, neemt de ontwikkelingen mee in haar jaarverslag en attendeert waar nodig de raad op de voortgang.

Onze dank gaat naar uit naar CE Delft, dat in goede samenwerking met ons het onderzoek heeft uitgevoerd. Verder gaat onze dank uit naar ambtelijke organisatie voor de aangeleverde informatie en naar het college voor het geven van een bestuurlijke reactie.

Bij dit onderzoek vindt u ook een *infographic*. Hier maakt de rekenkamer voor het eerst gebruik van om u in één oogopslag te tonen wat de belangrijkste uitkomsten van het onderzoek zijn.

Wij wensen u veel leesplezier toe bij dit rapport.

Namens de Rekenkamer Pijnacker-Nootdorp,

Ludo van Adrichem

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

De gemeente Pijnacker-Nootdorp heeft zich gecommitteerd aan de nationale doelstelling om in 2050 CO₂-neutraal te zijn, met als tussendoel 49% CO₂-reductie in 2030 (ten opzichte van de emissies in 1990). In het Energietransitieplan beschrijft de gemeente Pijnacker-Nootdorp hoe zij in de periode tot 2050 stap voor stap minder afhankelijk wil worden van fossiele brandstoffen en de CO₂-emissies tot nul wil reduceren. Daarnaast werkt de gemeente Pijnacker-Nootdorp samen met partners aan de Regionale Energiestrategie (RES) Rotterdam-Den Haag en aan het verduurzamen van de glastuinbouwsector.

De rekenkamer Pijnacker-Nootdorp vraagt zich af in hoeverre de gemeente op koers ligt voor het behalen van de gestelde doelstellingen op het gebied van de energietransitie. Daarom heeft de rekenkamer aan CE Delft gevraagd onderzoek te doen naar de doelmatigheid, doeltreffendheid en rechtmatigheid van het gemeentelijke energiebeleid.

1.2 Onderzoeksvragen en normenkader

In dit onderzoek staan de volgende vragen centraal:

- **Beleidscontext:** Wat is de visie en het beleid van de gemeente Pijnacker-Nootdorp op het gebied van de energietransitie?
- **Doelbereik, doeltreffendheid, doelmatigheid en rechtmatigheid:** In hoeverre worden de doelstellingen van dat beleid effectief, efficiënt en volgens de regels behaald?
- **Rol van de raad:** Hoe is de gemeenteraad betrokken bij (het opstellen van) het energiebeleid in de gemeente Pijnacker-Nootdorp en welke lessen zijn hieruit te trekken?

Om de centrale onderzoeksvraag te beantwoorden, hebben we een aantal deelvragen geformuleerd. Deze deelvragen hebben wij gecategoriseerd in een normenkader en voorzien van een beoordelingsnorm, zie Tabel 1.

Het normenkader is een objectieve 'meetlat' voor de beoordeling van de onderzoeksresultaten. We toetsen onze bevindingen aan het normenkader om een oordeel te vormen, oftewel de onderzoeksvragen te beantwoorden. Normen beschrijven de ideaalsituatie. Bij de toetsing aan het normenkader beantwoorden we de vraag: *In hoeverre komt de feitelijke situatie hiermee overeen?*

Tabel 1 – Normenkader

Onderzoeksvraag	Norm
Beleidscontext: beschrijving van het beleid	
Wat is de visie en het beleid van de gemeente op het gebied van de energietransitie?	– De gemeente heeft een concrete visie met bijbehorend beleid op het gebied van de energietransitie. Er zijn meetbare doelen/ambities gesteld, met bijbehorende prestatie- en effectindicatoren.
Doelbereik: mate waarin de doelstellingen worden bereikt	
In hoeverre zijn de doelen gerealiseerd/is de gemeente op de goede weg om haar doelen te realiseren?	– De gemeente heeft haar (tussen)doelen gerealiseerd of is op de goede weg deze te realiseren.
Doeltreffendheid: de mate waarin de doelstellingen worden behaald dankzij het beleid	
Welk beleid c.q. welke instrumenten heeft de gemeente ingezet om haar energiedoelstellingen te behalen en welke onderbouwing ten aanzien van de werking van deze instrumenten is beschikbaar?	– De maatregelen sluiten aan op, en dragen bij aan de gestelde ambities. – Gemeente Pijnacker-Nootdorp heeft tot op heden de inzet gepleegd die ze had voorgenomen te plegen. – Bij keuze van de uitvoering is de doeltreffendheid onderbouwd of minstens betrokken in de afweging, en is de meest doeltreffende oplossing gekozen.

Hoe is de aansluiting tussen de lokale plannen en de Regionale Energiestrategie (RES) Rotterdam-Den Haag?	<ul style="list-style-type: none"> – De ambities, doelen en activiteiten van de gemeente Pijnacker-Nootdorp sluiten aan bij de plannen in het kader van de RES. – De verschillende partijen ervaren de onderlinge samenwerking als positief.
Doelmatigheid: de mate waarin de doelstellingen tegen de laagst mogelijke kosten worden behaald dankzij het beleid	
Wat is de omvang van de middelen (zowel capaciteit als budget) die zijn ingezet om de ambities te realiseren?	<ul style="list-style-type: none"> – De ambities staan in realistische verhouding tot het daarvoor beschikbaar gestelde budget en capaciteit. – De instrumenten worden voornamelijk gefinancierd met structurele middelen (in tegenstelling tot incidentele middelen).
In hoeverre zet de gemeente in op maatregelen en sectoren waarmee de meeste energie-/CO ₂ -besparing wordt gerealiseerd tegen de laagste moeite?	<ul style="list-style-type: none"> – De gemeente zet in op de sectoren met het hoogste energiegebruik/de meeste CO₂-emissies, dus met de grootste potentie voor reductie. – De gemeente zet in op de maatregelen waarmee de meeste energie-/CO₂-reductie kan worden gerealiseerd tegen de laagste kosten. – De gemeente zet in op de sectoren waar zij de meeste invloed kan uitoefenen.
Rechtmatigheid: de mate waarin het beleid volgens de regels wordt uitgevoerd	
Wordt de geldende regelgeving gevolgd?	<ul style="list-style-type: none"> – De gemeente Pijnacker-Nootdorp volgt de geldende regelgeving/juridische kaders. – De gemeente Pijnacker-Nootdorp heeft een rechtmatigheidsverklaring opgenomen in de jaarrekening, waarin het college rapporteert of financiële transacties rechtmatig zijn en binnen de vooraf gestelde verantwoordingsgrens door de raad.
In hoeverre zijn afwijkingen van geldende regelgeving mogelijk en worden die ook gebruikt?	<ul style="list-style-type: none"> – Indien het college afwijkt van de juridische kaders/vooraf gestelde verantwoordingsgrens door de raad, kan zij onderbouwen hoe dit bijdraagt aan het reduceren van het energiegebruik en/of de CO₂-emissies.
Rol van de raad	
Hoe heeft de raad haar kaderstellende en controlerende rol ingevuld?	<ul style="list-style-type: none"> – De raad heeft eenduidige kaders voor haar energiebeleid vastgesteld en heeft invulling gegeven aan de controlerende taakstelling en/of is daartoe in de gelegenheid gesteld. – Gemeenteraadsleden ervaren dat zij grip hebben op plannen en besluitvorming.

1.3 Afbakening

Dit onderzoek is als volgt afgebakend:

- De focus van deze studie is het beleid van de gemeente Pijnacker-Nootdorp voor de energietransitie. Daarbij gaat het over energiebesparing, de overstap naar alternatieve energie-/warmtebronnen en de opwek van hernieuwbare elektriciteit.
- Dit onderzoek is gericht op de periode sinds 2019, het jaar waarin het nationale Klimaatakkoord tot stand kwam. Voor het glastuinbouwgebied hebben we een uitzondering gemaakt, aangezien deze sector al eerder aan de slag was met verduurzaming, onder andere middels geothermie (aardwarmte).

1.4 Aanpak

Het onderzoek bestaat uit twee delen. Allereerst hebben we de beleidsstukken en doelstellingen op het gebied van de energietransitie geanalyseerd door middel van een literatuurstudie. De literatuurstudie heeft een eerste beeld gegeven van het beleidsproces, de doelstellingen en ontwikkelingen van het beleid en de ingezette instrumenten. Documenten die we hebben geraadpleegd zijn onder andere beleidsvisies, raadsinformatiebrieven, verslagen van raadsvergaderingen en programmabegrotingen/jaarrekeningen.

De tweede fase van het onderzoek geeft een verdieping. Hiertoe hebben we interviews afgenomen met beleidsambtenaren en de wethouder verantwoordelijk voor de energietransitie van de gemeente Pijnacker-Nootdorp en met partijen die verantwoordelijk zijn bij het nemen van (fysieke) energiemaatregelen zoals de energiecoöperatie Pijnacker-Nootdorp, Glastuinbouw Nederland en de RES-coördinator. Het doel van deze interviews was om dieper in te gaan op het interne beleidsproces en om kennishiaten uit de literatuurstudie in te vullen. Ook hebben we een bijeenkomst met de gemeenteraad georganiseerd om te bepalen op welke manier de raad wordt betrokken bij het (opstellen van het) energiebeleid in de gemeente Pijnacker-Nootdorp. Bijlage B geeft een overzicht van de personen die we in het kader van dit onderzoek hebben gesproken.

1.5 Leeswijzer

In dit onderzoeksrapport geven we antwoord op de onderzoeksvragen. Dit rapport geeft een feitelijke weergave van de bevindingen. De aanbevelingen van de rekenkamer Pijnacker-Nootdorp aan de gemeenteraad, het college en de gemeentelijke organisatie staan in de bestuurlijke nota.

De opzet van het rapport is als volgt:

- Hoofdstuk 2 gaat in op het energiebeleid van de gemeente Pijnacker-Nootdorp. Ook beschrijven we de doelen die de gemeente heeft geformuleerd. Ook geven we weer in hoeverre de gemeente tot nu toe op koers ligt om haar doelstellingen te realiseren (doelbereik).
- In Hoofdstuk 3 gaan we specifiek in op de doeltreffendheid van het energiebeleid voor vijf door de gemeente Pijnacker-Nootdorp geformuleerde beleidsterreinen: de bewustwordingscampagne “Met energie aan de slag”, Warmte, Elektriciteit, Mobiliteit en Eigen vastgoed en energiegebruik, zie Figuur 1. We gaan in op de doelstellingen voor de specifieke beleidsterreinen en de door de gemeente Pijnacker-Nootdorp ingezette maatregelen.
- Hoofdstuk 4 gaat in op de doelmatigheid. In dat hoofdstuk bespreken we of de capaciteit en budget in verhouding staan tot de gestelde doelen.
- In Hoofdstuk 5 bespreken we de rechtmatigheid van het beleid en de rol van de gemeenteraad.

Figuur 1 – Centrale thema's in het energiebeleid van de gemeente Pijnacker-Nootdorp

Campagne “Met energie aan de slag”	Warmte	Elektriciteit	Mobiliteit	Eigen vastgoed en energiegebruik
				

2. Beleidscontext en doelbereik tot op heden

In dit hoofdstuk staat de volgende vraag centraal: Wat is de visie en het beleid van de gemeente Pijnacker-Nootdorp op het gebied van de energietransitie? Ook gaan we in op de centrale doelstellingen die de gemeente Pijnacker -Nootdorp zich heeft gesteld op het gebied van de energietransitie en bespreken we de voortgang van de gemeente op deze doelstellingen.

2.1 Beleidshistorie

Ontwikkelingen voor 2019

In deze evaluatie richten we ons op het beleid sinds 2019. Echter is de gemeente al langer bezig met de energietransitie. Zo staat in de Startnotitie Energietransitieplan Pijnacker-Nootdorp (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2019b) dat de gemeenteraad in 2016 de Thematische structuurvisie duurzame energie en energieneutraliteit heeft vastgesteld en in 2017 de Nota zonne-energie en de Visie bodemenergie. De Visie bodemenergie is in 2018 geoperationaliseerd in het Plan van aanpak verduurzaming van de warmtevoorziening. Het uitvoeringsprogramma waarin de werkzaamheden en activiteiten waren opgenomen liep af per 1 januari 2019. In 2019 is ook het nationale Klimaatakkoord gesloten, waarin staat dat gemeenten een regierol hebben bij het aardgasvrij maken van gebouwen. Ook is de gemeente sinds deze periode met andere partijen in de regio Rotterdam Den Haag aan de slag gegaan met het opstellen van een Regionale Energiestrategie (RES).

Totstandkoming van het Energietransitieplan

De bovengenoemde lokale, nationale en regionale ontwikkelingen vormden de aanleiding voor de gemeente Pijnacker-Nootdorp voor het opstellen van een Startnotitie Energietransitieplan (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2019b). Hierin geeft de gemeente aan dat zij het belangrijk vindt om ondernemers, inwoners en maatschappelijke organisaties te betrekken bij de energietransitie en daarom samen met de samenleving een plan voor de energietransitie wil opstellen. De Startnotitie is een eerste stap richting het opstellen van een Energietransitieplan voor de gemeente Pijnacker-Nootdorp.

Om te komen tot een Energietransitieplan heeft de gemeente verschillende fasen doorlopen en producten opgeleverd. De eerste stap was de Concept energiemix (december 2019), waarin de gemeente bepaalt op welke manier zij energie wil opwekken uit hernieuwbare bronnen (oner andere verhouding lokaal en regionaal opgewekte energie). In juni 2022 is het Participatieplan, inclusief communicatieplan opgesteld. Uiteindelijk heeft dit geleid tot het Energietransitieplan in oktober 2021.

Raakvlakken met omgevingsbeleid

Sinds januari 2024 is de Omgevingswet van kracht. Deze nieuwe wet bundelt verschillende wetten en regels die betrekking hebben op ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water (kortom: de leefomgeving). Belangrijke instrumenten in het kader van de Omgevingswet zijn de omgevingsvisie, omgevingsvergunning en omgevingsprogramma.

In de *Omgevingsvisie* legt de gemeente haar ambities en beleidsdoelen voor de fysieke leefomgeving voor de lange termijn vast. De gemeente Pijnacker-Nootdorp heeft haar omgevingsvisie in november 2021 vastgesteld (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2021b). Het participatietraject om te komen tot het Energietransitieplan is grotendeels samengedaan met de omgevingsvisie en het plan is afgestemd op de omgevingsvisie.

Een *omgevingsprogramma* kan de gemeente gebruiken voor de uitwerking, doorwerking of uitvoering van beleid. In de Voortgangsrapportage uitvoeringsprogramma energietransitie 2022-2023 (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2022d) staat dat de gemeente werkt aan de volgende omgevingsprogramma's:

- Omgevingsprogramma Warmte: het opstellen hiervan is gestart in 2023 en vervangt de wijkuitvoeringsplannen voor de wijken waarvoor collectieve warmte voor de hand ligt.

Het Omgevingsprogramma Warmte moet de basis vormen voor afspraken met warmtebedrijven.

- Omgevingsprogramma Duurzame Gemeente: het opstellen hiervan is gepland in 2024. Het programma moet ingaan op elektriciteit, circulaire economie en duurzame inkoop.
- Omgevingsprogramma Vitale Glastuinbouw: hierin vindt afweging plaats over de inpassing van hernieuwbare opwek met zonnepanelen in het glastuinbouwgebied. De gemeente verwacht dit programma eind 2025 definitief te kunnen vaststellen (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2024b).

De omgevingsprogramma's worden juridisch geborgd in het *omgevingsplan*. Een omgevingsplan bundelt alle gemeentelijke regels die betrekking hebben op de fysieke leefomgeving. Gemeenten moeten hun omgevingsplan in 2032 gereed hebben.

2.2 Centrale doelstellingen

Overzicht van de doelstellingen in verschillende beleidsdocumenten

In het Energietransitieplan (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2021a) stelt de gemeente het centrale doel om in 2050 CO₂-neutraal te zijn. Het tussendoel is 49% CO₂-reductie in 2030 ten opzichte van 1990. Deze doelstellingen komen uit het nationale Klimaatakkoord. Ook in andere beleidsstukken wordt het doel van CO₂-neutraliteit benoemd, en komen de termen energieneutraliteit en fossielvrij voorbij. Bijlage A beschrijft hoe de doelstellingen rondom CO₂-neutraliteit, energieneutraliteit en fossielvrij terugkomen in de verschillende beleidsstukken. Tabel 2 vat onze bevindingen samen.

Tabel 2 – Centrale doelstelling of ambitie in verschillende beleidsstukken van de gemeente Pijnacker-Nootdorp

	CO ₂ -neutraal	Energieneutraal	Fossielvrij
Startnotitie Energietransitieplan Pijnacker-Nootdorp (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2019b)	-	Energieneutraal Pijnacker-Nootdorp: alle energiegebruik in 2050, en zo mogelijk eerder, opwekken uit hernieuwbare en restbronnen	-
Concept Energiemix (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2019a)	- 2050: CO ₂ -neutraal	Al het energiegebruik uit hernieuwbare bronnen	Afhankelijkheid van fossiele brandstoffen verminderen
Energietransitieplan (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2021a)	- 2050: CO ₂ -neutraal - 2030: 49% CO ₂ -reductie in 2030 ten opzichte van 1990	-	Fossielvrije gemeente in 2050
Uitvoeringsprogramma Energietransitie (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2021c)	- 2030: 50% minder CO ₂ -uitstoot ten opzichte van 2018	Energieneutrale gemeente	-
Omgevingsvisie Pijnacker-Nootdorp 2050 (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2021b)	-	Uiterlijk in 2050 alleen nog maar gebruik maken van duurzame energie	-
Raadsakkoord op hoofdlijnen 2022-2026: Bouwen aan de	-	Energieneutraal Pijnacker-Nootdorp 2050	-

toekomst (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2022b)			
---	--	--	--

Begrippen CO₂-neutraal, energieneutraal en fossielvrij hebben niet dezelfde betekenis

Hoewel de begrippen CO₂-neutraal, energieneutraal en fossielvrij in de praktijk regelmatig door elkaar worden gebruikt, betekenen ze niet hetzelfde.

- Het begrip **CO₂-neutraal** (ook wel klimaatneutraal) geeft aan dat er in de gemeente geen stoffen vrijkomen die het klimaat beïnvloeden: CO₂, maar bijvoorbeeld ook andere broeikasgassen zoals lachgas en methaan.
- **Energieneutraal** betekent dat in een gebied het totale energiegebruik niet groter is dan de hoeveelheid uit hernieuwbare bronnen opgewekte energie, bijvoorbeeld zon, wind en aardwarmte. Concreet betekent energieneutraliteit voor de gemeente dat op haar grondgebied net zo veel energie moet worden opgewekt als dat er wordt gebruikt.
- **Fossielvrij** betekent dat er geen fossiele brandstoffen worden gebruikt voor het invullen van de energievraag.

Voor het doel van energieneutraliteit is het belangrijk dat er voldoende hernieuwbare energie wordt opgewekt binnen de gemeentegrenzen. Een CO₂-neutrale of fossielvrije gemeente is niet per definitie energieneutraal. CO₂-neutrale of fossielvrije energie kan immers ook van buiten de gemeente worden geïmporteerd.

Uit het beleid van de gemeente kunnen we opmaken dat zij niet de ambitie heeft om alle energie op eigen grondgebied op te wekken. Zo staat in het Energietransitieplan dat de gemeente de doelstelling heeft om in 2050 60% en in 2030 23% van de elektriciteitsbehoefte lokaal op te wekken (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2021a). Ook staat in de omgevingsvisie van de gemeente Pijnacker-Nootdorp dat niet alle energie die in 2050 nodig is, binnen de gemeente wordt opgewekt, omdat de gemeente daar niet genoeg ruimte voor heeft kunnen vinden. Een deel van de benodigde energie wil de gemeente uit de regio of zelfs van daarbuiten halen (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2021b).

Uit de interviews blijkt dat hoewel de ambtenaren, wethouder en gemeenteraad de termen energie- en CO₂-neutraal door elkaar halen, zij hier wel hetzelfde mee bedoelen: namelijk geen gebruik meer maken van fossiele energie. De gemeente heeft niet de ambitie haar volledige energievraag zelf op te wekken.

Ontbreken van 1990-emissies

Wat ons verder opvalt als we kijken naar Tabel 2, is dat in het Uitvoeringsprogramma Energietransitie (dat hoort bij het Energietransitieplan) de ambitie is opgenomen om in 2030 50% minder CO₂-uit te stoten ten opzichte van 2018. De nationale doelstelling en de doelstelling uit het Energietransitieplan is echter 49% CO₂-reductie in 2030 ten opzichte van het jaar 1990. Waarom de CO₂-reductiedoelstelling in het Uitvoeringsplan Energietransitie is veranderd van 49% naar 50%, is niet onderbouwd. Ook is het peiljaar veranderd van 1990 naar 2018. In het Uitvoeringsplan Energietransitie staat dat de gemeente kiest voor het jaar 2018 (dit was destijds het jaar met de recentste emissiegegevens), omdat de emissiecijfers van 1990 niet bekend zijn. De gemeente onderbouwt in het Uitvoeringsplan Energietransitie echter niet of zij verwacht dat de emissies in 2018 in dezelfde orde van grootte liggen als de emissies in 1990.¹ Door het ontbreken van inzicht in de emissies in 1990, weet de gemeente niet hoe groot de CO₂-reductieopgave richting 2030 is.

Scope: alleen CO₂ of ook overige broeikasgassen?

Onder noemer CO₂-neutraal worden meestal – zo ook in het nationale Klimaatakkoord - ook emissies van andere broeikasgassen dan CO₂-geschaard, zoals methaan en lachgas. Omdat CO₂ het voornaamste broeikasgas is en de overige broeikasgassen vaak worden uitgedrukt in CO₂-

¹ Op nationaal niveau waren de CO₂-emissies (enkel CO₂, dus exclusief emissies van overige broeikasgassen) in 2017 gelijk aan de emissies in 1990 (CBS, 2018).

equivalenten², spreken we meestal van CO₂-neutraal (in plaats van bijvoorbeeld 'broeikasgasneutraal').

De gemeente Pijnacker-Nootdorp heeft in haar beleidsstukken niet expliciet benoemd of zij met haar beleid naast CO₂ ook overige broeikasgassen wil reduceren. Wel kunnen we uit de jaarlijkse Energie- en CO₂-monitor (CE Delft, 2023) van de gemeente opmaken dat de gemeente de emissies van overige broeikasgassen in haar monitoring buiten beschouwing laat. Uit de interviews blijkt dat de focus van de gemeente op de energietransitie ligt en dat daarom de focus ligt op energiegerelateerde emissies. In de bredere klimaattransitie kan het echter wel relevant zijn om ook de overige broeikasgasemissies in beeld te hebben en hierop een aanpak te formuleren.

In de meeste sectoren zijn de emissies van overige broeikasgassen klein. Echter blijkt uit cijfers van de Regionale klimaatmonitor dat de emissies van overige broeikasgassen (uitgedrukt in CO₂-equivalenten) in de sector landbouw in de gemeente Pijnacker-Nootdorp in dezelfde orde van grootte liggen als de totale emissies (CO₂ en overige broeikasgassen) van de sector mobiliteit. Dit komt met name door emissies van methaan, wat een veel sterkere broeikaswerking heeft dan CO₂.³ Uit gegevens van de Emissieregistratie blijkt dat de methaanemissies uit de landbouw voor het overgrote deel (92%) komen door methaanslip door gasverbruik in wkk's (warmtekrachtkoppeling). Methaanslip is ontsnappend aardgas dat niet verbrandt (onvolledige verbranding of lekkage van methaan) (Rijksoverheid, 2022). Deze emissies zijn dus ook energiegerelateerd. 7% van de methaanemissies komen van het houden van rundvee.

2.3 Doelbereik centrale doelstellingen

2.3.1 Monitoring en bijsturing

In het Energietransitieplan zijn tussenstappen aangegeven voor de jaren 2030, 2040 en 2050. Daarnaast heeft de gemeente een uitvoeringsprogramma opgesteld voor de periode 2022-2023, met doorkijk naar 2027. Met het uitvoeringsprogramma en de jaarlijkse Energie- en CO₂-monitor wil de gemeente tussentijds bijsturen. In het Energietransitieplan staat dat de gemeente streeft naar:

- Eén keer in de vijf jaar een integrale update van het Energietransitieplan
- Eén keer in de twee jaar een update van het uitvoeringsplan Energietransitie

Dit betekent dat de gemeente in 2024 haar Energietransitieplan moet updaten en een nieuw uitvoeringsprogramma moet opstellen. Uit de interviews blijkt dat de gemeente dit van plan is.

In de jaarstukken en programmabegroting van de gemeente Pijnacker-Nootdorp wordt niet gerapporteerd over CO₂-emissies. Wel gaat de programmabegroting in op de hoeveelheid hernieuwbare energieopwek. Er zijn geen officiële beleidsindicatoren voor de energietransitie opgenomen in de jaarrekening/programmabegroting.

Uitgebreidere monitoring vindt plaats via de jaarlijkse Energie- en CO₂-monitor. Deze rapportage gaat in op ontwikkelingen in het energiegebruik en de CO₂-emissies in de gemeente (effectmonitoring). In de voortgangsrapportage rapporteert de gemeente over de status van specifieke projecten en maatregelen (monitoring van de beleidsinspanning).

2.3.2 Doelbereik op basis van de Energie- en CO₂-monitor

Energieneutraliteit

De gemeente Pijnacker-Nootdorp laat jaarlijks de voortgang op het gebied van energie en CO₂ monitoren door CE Delft. De Energie- en CO₂-monitor bij monitoringsjaar 2021 (CE Delft, 2023)

² Verschillende broeikasgassen hebben een andere broeikaswerking. Om ze optelbaar te maken, worden ze met behulp van zogenoemde Global Warming Potentials (GWP) omgerekend naar CO₂-equivalenten. 1 CO₂-equivalent staat gelijk aan de broeikaswerking van 1 kilogram CO₂. De broeikaswerking van methaan is 28 keer zo sterk als de broeikaswerking van CO₂ (bron: https://klimaatmonitor.databank.nl/jive?workspace_guid=23383fd2-51aa-4724-8796-51479fe12e35).

³ Bron: : https://klimaatmonitor.databank.nl/jive?workspace_guid=7c358f32-8a6c-45ea-a5f1-2a10dc46334

laat zien dat het totale energiegebruik in 2021 4.611 TJ bedroeg. Ruim de helft (2.510 TJ) van deze energievraag komt door de sector land- en tuinbouw. Ruim een vijfde (1.049 TJ) van de energievraag komt door woningen.

De hoeveelheid hernieuwbare opwek bedroeg 748 TJ in 2021, wat inhoudt dat het percentage hernieuwbare energie 16,2% was, zie Tabel 3. Als de gemeente zelfvoorzienend wil worden, ligt er dus nog een flinke opgave richting 2050. Echter heeft de gemeente aangegeven niet alle duurzame energie zelf op te willen wekken.

Tabel 3 – Hoeveelheid en aandeel hernieuwbare energie in de gemeente Pijnacker-Nootdorp in 2021. Bron gegevens: (CE Delft, 2023)

Hernieuwbare opwek: zonnestroom	118 TJ
Hernieuwbare opwek: geothermie tuinbouwbedrijf Duijvestijn Tomaten B. V.	260 TJ
Hernieuwbare opwek: geothermie tuinbouwbedrijf Ammerlaan The Green Innovator	370 TJ
Totaal	748 TJ
Totaal energiegebruik	4.611 TJ
Percentage hernieuwbare energie	16,2 %

CO₂-neutraliteit

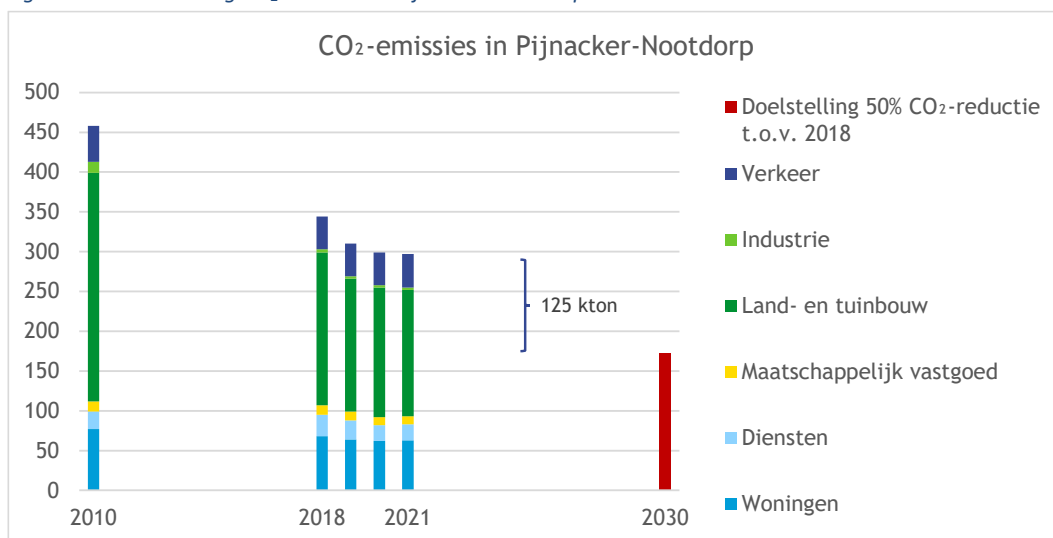
Voor CO₂-emissies geldt een vergelijkbaar beeld: 55% van de CO₂-emissies wordt veroorzaakt door de glas- en tuinbouw en een vijfde deel komt van woningen. De totale CO₂-emissies in de gemeente bedroegen 297 kton in 2021. Op basis van de gegevens uit de Energie- en CO₂-monitor kunnen we geen uitspraken doen over de mate waarin de gemeente op de goede weg is om haar doelstelling voor CO₂-reductie te realiseren. Dit komt doordat de CO₂-reductiedoelstellingen zijn geformuleerd ten opzichte van de emissies in 1990, en de gemeente niet weet hoeveel de emissies in de gemeente Pijnacker-Nootdorp in 1990 bedroegen. Deze gegevens zijn namelijk niet op gemeenteniveau beschikbaar.

Wel heeft de gemeente in het uitvoeringsprogramma de doelstelling opgenomen om in 2030 de CO₂-emissies te halveren ten opzichte van de emissies 2018. Dit betekent dat de emissies in 2030 maximaal 173 kton mogen bedragen en tot die tijd nog 125 kton CO₂ moet worden gereduceerd, zie Figuur 2.

In de periode 2018-2021 zijn de emissies met 14% (48 kton) afgenomen. Ruim tweederde van deze reductie komt van de sector land- en tuinbouw (33 kton), met name door een lagere emissiefactor van elektriciteit.⁴ In de sector woningen, de tweede veroorzaker van emissies in de gemeente, zijn de emissies met 7% afgenomen. Dit is minder dan in verschillende andere sectoren. Zo zijn de emissies in de sector diensten met 26% afgenomen. In de sector verkeer zijn de emissies licht toegenomen.

⁴ Dit blijkt uit het gegeven dat het elektriciteitsverbruik in de sector land- en tuinbouw met ca. 8% is afgenomen, en de emissies gerelateerd aan elektriciteitsverbruik met 35%.

Figuur 2 – Ontwikkeling CO₂-emissies in Pijnacker-Nootdorp en doel voor 2030

2.4 Belangrijkste bevindingen

In Tabel 4 toetsen we de bevindingen uit dit hoofdstuk aan het normenkader.

Tabel 4 – Toetsing aan het normenkader: Beleidscontext en Doelbereik

Onderzoeksvraag	Norm	Beoordeling	Toelichting
Beleidscontext: beschrijving van het beleid			
Wat is de visie en het beleid van de gemeente op het gebied van de energietransitie?	<ul style="list-style-type: none"> De gemeente heeft een concrete visie met bijbehorend beleid op het gebied van de energietransitie. Er zijn meetbare doelen/ambities gesteld, met bijbehorende prestatie- en effectindicatoren. 	Voldoet deels aan de norm	De termen CO ₂ -neutraal en energieneutraal worden door elkaar gebruikt, maar binnen de gemeente wordt hiermee wel hetzelfde verstaan. De doelen zijn gekwantificeerd, maar de gemeente kan de voortgang richting het doel van 2030 niet meten door ontbreken van emissiecijfers van 1990. De gemeente kan de emissies wel relateren aan de emissies van 2018, maar er wordt niet onderbouwd waarom voor dit jaartal gekozen is.
Doelbereik: mate waarin de doelstellingen worden bereikt			
In hoeverre zijn de doelen gerealiseerd/is de gemeente op de goede weg om haar doelen te realiseren?	<ul style="list-style-type: none"> De gemeente heeft haar (tussen)doelen gerealiseerd of is op de goede weg deze te realiseren. 	Voldoet deels aan de norm	Sinds 2018 zijn de emissies met 14% afgenomen. Deze daling is vooral te danken aan een lagere emissiefactor van elektriciteit. Als deze trend zich doorzet richting 2030, kan de gemeente haar tussendoel van 50% CO ₂ -reductie ten opzichte van 2018 realiseren. In de sectoren woningen en verkeer blijft de emissiereductie in de periode 2018-2021 achter bij de andere sectoren.

3. Doeltreffendheid

In dit hoofdstuk zoomen we in op de verschillende beleidsterreinen van de gemeente Pijnacker-Nootdorp, zoals deze gepresenteerd zijn in het uitvoeringsprogramma Energietransitie (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2021c). Per beleidsterrein bespreken we de doelen en de maatregelen die de gemeente op de verschillende beleidsterreinen inzet. Indien de gemeente een kwantitatieve doelstelling heeft geformuleerd en er monitoringsinformatie beschikbaar is, doen we ook een uitspraak over de mate waarin de doelen zijn gerealiseerd.

3.1 Bewustwordingscampagne “Met energie aan de slag”

3.1.1 Beschrijving van het beleid

De gemeente is in kader van haar duurzaamheidsbeleid een bewustwordingscampagne gestart onder de noemer “Met energie aan de slag”. Deze campagne is opgezet met als doel om goed en transparant te informeren over duurzaamheidsonderwerpen die de samenleving aangaan, en om de samenleving te faciliteren in haar verduurzaming. Naast inwoners richt deze campagne zich ook op bewustwording onder bedrijven en in de glastuinbouw.

Daarnaast blijft de gemeente onder het mom van deze campagne in gesprek met de glastuinbouwsector via Warmte Samenwerking Oostland (WSO) en werkt samen met bedrijventerreinen aan verduurzaming door middel van een dashboardmonitor en met de inzet van een bedrijvencoach voor verduurzaming (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2022a, 2023). De gemeente besteedt enerzijds aandacht aan energiebesparing en isolatie en anderzijds aan het opwekken van zonne-energie.

Uit de interviews blijkt dat de gemeente meerdere kanalen inzet om de samenleving te bereiken. Hieronder vallen de gemeentelijke kanalen, nieuwsbrieven, wekelijkse informatie in de lokale krant en een duurzaamheidsmagazine. Ook zijn er in de gemeente borden langs de weg geplaatst over de bewustwordingscampagne en spelen de gemeentelijke duurzaamheidscoaches een rol in de communicatie naar inwoners.

3.1.2 Maatregelen

Als onderdeel van de bewustwordingscampagne zet de gemeente verschillende maatregelen in.

Platform “Met energie aan de slag”

De gemeente heeft het online platform ‘[Met energie aan de slag](#)’ ontwikkeld waar de verschillende initiatieven van de gemeente en andere initiatiefnemers zichtbaar zijn. Via de website worden inwoners geïnformeerd over de stappen die zij zelf kunnen zetten op het gebied van verduurzaming, worden ze op de hoogte gesteld van initiatieven waar zij zich bij kunnen aansluiten, en kunnen ze een afspraak inplannen met een duurzaamheidscoach.

Energieloket

De gemeente Pijnacker-Nootdorp heeft samen met het Regionaal Energieloket een lokaal energieloket opgezet voor de inwoners van de gemeente. Het loket is telefonisch beschikbaar voor advies over energiebesparing en heeft een website waar inwoners informatie kunnen vinden (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2022a, 2021c). Via deze website kunnen inwoners onder andere gratis verduurzamingsadvies krijgen door middel van de online Huisscan. In 2023 hebben 172 huishoudens zo’n Huisscan aangevraagd (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2023). Daarnaast werkt het Energieloket mee aan verschillende acties in de gemeente. Deze komen verderop in deze paragraaf aan bod:

- Het Energieloket verzorgt de opleiding van vrijwilligers tot duurzaamheidscoaches die advies aan huis geven.
- Cadeaukaarten voor energiebesparende maatregelen voor lage inkomens.

- Het organiseren van wijkgerichte activiteiten. De focus hiervan is verlegd naar maatwerkadvies op aanvraag, via de energiecoaches. De input van de coaches kan wel gebruikt worden om grotere en gerichte acties te organiseren.
- Ondersteunen bij het opstellen van wijkuitvoeringsplannen en het uitvoeren van collectieve inkoopacties in de buurt.
- Het Energieloket heeft het Energieplatform Huis van Heron opgezet in het kader van de verduurzaming van bedrijventerreinen en de advisering van bedrijven.
- Organiseren van informatieavonden.

Duurzaamheidslening

De gemeente heeft sinds 2018 een duurzaamheidslening die beschikbaar is voor particuliere woningeigenaren. Deze lening kan gebruikt worden voor het treffen van isolatiemaatregelen. Voor inwoners in de wijk Klapwijk kan de lening ook gebruikt worden voor een aansluiting op het warmtenet. In het verleden kon deze duurzaamheidslening ook ingezet worden om zonnepanelen te plaatsen. Daar werd de lening dan ook voornamelijk voor gebruikt: in de periode tussen eind mei 2018 en eind september 2019 zijn in totaal 78 aanvragen gedaan, waarvan 63 voor zonnepanelen en 11 voor zonnepanelen in combinatie met andere maatregelen.⁵ In 2019 is besloten dat alleen een lening wordt verstrekt bij het plaatsen van zonnepanelen wanneer dit gecombineerd wordt met andere energiebesparende maatregelen, zodat de lening niet alleen bijdraagt aan het beleidsdoel van hernieuwbare opwek, maar ook aan energie- en CO₂-besparing. In de voortgangsrapportage staat dat de gemeente in 2022 het duurzaamheidsfonds heeft geëvalueerd. In juni 2023 is het fonds voor de duurzaamheidslening weer aangevuld en is besloten dat de lening alleen nog gebruikt kan worden voor isolatiemaatregelen en aansluitingen op een warmtenet (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2023).

De duurzaamheidslening heeft een vast rentepercentage van 1,6%. In 2023 waren er in totaal 13 aanvragen voor leningen. Op nationaal niveau is er het Warmtefonds, waarbij de inkomensgroep tot € 60.000 een lening kan afsluiten zonder rente. Hierdoor is het Warmtefonds waarschijnlijk aantrekkelijker voor bewoners: bij het Warmtefonds zijn in 2023 meer aanvragen gedaan dan bij de gemeentelijke duurzaamheidslening (31 leningen in de eerste helft van het jaar 2023) (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2023).

Duurzaamheidscoaches

De gemeente heeft 15 duurzaamheidscoaches opgeleid die advies aan huis geven over energiebesparende maatregelen en grotere isolatiemaatregelen. Naast advies over de mogelijke maatregelen, begeleiden de duurzaamheidscoaches inwoners in het offertetraject voor grotere maatregelen. Tot en met eind 2023 hebben er 333 adviesgesprekken plaatsgevonden. In de voortgangsrapportage staat niet tot welke maatregelen deze adviesgesprekken hebben geleid. De gemeente geeft aan in 2024 verder te gaan met het programma energiecoaches (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2023).

Tool Pijnacker-Nootdorp aardgasvrij

Samen met het Regionaal Energieloket heeft de gemeente een tool ontwikkeld om voor inwoners het proces van de warmtetransitie inzichtelijk te maken. Met de tool kunnen bewoners zien wat de planning in hun wijk is en naar welke aardgasvrije oplossing wordt gewerkt. Daarnaast geeft de tool inzicht in de stappen die bewoners kunnen zetten om hun woning te verduurzamen. In 2023 hebben 479 inwoners gebruik gemaakt van deze tool.

Wijkgerichte acties

De gemeente heeft meerdere wijkgerichte acties uitgevoerd. In de wijk 's-Gravenhout is een buurtactie Energiezuinig wonen gestart en loopt een collectieve inkoopactie voor warmtepompen. Daarnaast zijn er gesprekken geweest met een bewonersvereniging in Pijnacker-Noord over verduurzaming en is energieadvies op maat gegeven aan een bewonersgroep in De Venen Craeyenburch.

Nationaal isolatieprogramma

Vanaf september 2023 heeft de gemeente in het kader van het Nationaal Isolatieprogramma een isolatieregeling beschikbaar voor woningeigenaren van slecht geïsoleerde woningen, met energielabel D t/m G. Deze subsidie wordt (deels) gefinancierd door de Specifieke Uitkering

⁵ Bron: Informatienota Antwoord raadvragen duurzaamheidslening (8 oktober 2019).

(SPUK) Lokale Aanpak Isolatie gelden. De subsidie kan gebruikt worden voor het uitvoeren van isolerende maatregelen, met uitzondering van spouwmuurisolatie en dakisolatie aan de buitenkant. De subsidie bedraagt maximaal 50% van de kosten tot max. € 1.460 per maatregel en € 2.000 per woning. In totaal zijn er 170 aanvragen ingediend voor deze subsidie, waarvan er al 68 maatregelen zijn uitgevoerd. 41 aanvragen kwamen niet voor subsidie in aanmerking, omdat deze niet aan de voorwaarden voldoen (bijvoorbeeld doordat de woning al een goed energielabel had of een te klein oppervlakte).

De gemeente geeft aan dat het isolatieprogramma goed verloopt. Inwoners weten de subsidie te vinden, en ook aannemers van isolatieprojecten attenderen inwoners op de mogelijkheden om de gemeentelijke isolatiesubsidie te gebruiken in hun projecten.

Naast de isolatie subsidie heeft de gemeente een collectieve inkoopactie voor vloer- en gevelisolatie georganiseerd gericht op oudere woningen, waar in totaal 113 woningeigenaren aan mee hebben gedaan. 75 eigenaren hebben zowel de vloer als de gevel laten isoleren en de overige 38 eigenaren hebben één van deze twee isolatiemaatregelen getroffen. (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2023)

Energieadviezen bij woningbouwmutaties

In het Uitvoeringsprogramma energietransitie werd gesproken van het geven van energieadviezen bij woningbouwmutaties en het betrekken van makelaars bij het onder de aandacht brengen bij zowel verkopers als kopers (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2021c). In 2022 heeft hier een evaluatie van plaatsgevonden, waaruit bleek dat er geen behoefte is naar deze vorm van advies. De gemeente heeft daarop besloten meer in te zetten op gratis advies van duurzaamheidscoaches en betaald advies van een technisch adviseur (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2022d).

Energiearmoede

Op gebied van energiearmoede heeft de gemeente meerdere acties gevoerd, met behulp van landelijke middelen. De gemeente heeft een cadeaukaart voor energiebesparende maatregelen en energiezuinig witgoed ter beschikking gesteld voor huishoudens met een laag inkomen. Deze actie was specifiek gericht op huishoudens die ook in aanmerking kwamen voor de energietoeslag. De gemeente heeft deze huishoudens via een persoonlijke brief, in totaal ging dit om 1.300 inwoners. Van de 1.300 inwoners hebben 1.046 een cadeaukaart aangevraagd, en hebben 987 inwoners de cadeaukaart verzilverd (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2023). Uit de interviews blijkt dat niet van alle cadeaukaarten het volledige budget is benut.

Uit de interviews blijkt dat het resterend budget van de cadeaubonnen is gebruikt voor verduurzaming van de woningen van woningcorporaties. De gemeente heeft samen met de twee grootste woningcorporaties Rondon Wonen en Staedion een convent getekend om de energiearmoede gelden in te zetten voor de verduurzaming van de gebouwen van de woningcorporaties. Zo is er ledverlichting geplaatst in de gemeenschappelijke ruimtes en worden er zonnepanelen geplaatst (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2023).

Ventileren van woningen

De gemeente wil in 2024 een campagne opzetten over het ventileren van woningen en de mogelijkheden om energie te besparen door middel van goede ventilatie. De gemeente wil hiervoor een webinar organiseren en wijkbijeenkomsten organiseren indien hier behoefte aan is (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2023).

3.2 Warmte

3.2.1 Beschrijving van het beleid

Als onderdeel van het uitfasen van fossiele energie voor 2050, werkt de gemeente ook aan het verduurzamen van haar warmte-infrastructuur voor de gebouwde omgeving en de glastuinbouw. De verduurzaming van de warmte-infrastructuur is een regionale opgave wat de gemeente niet alleen kan oppakken. De gemeente is daarom actief in

meerdere regionale samenwerkingsverbanden op het gebied van warmte. Deze lichten wij ook toe in deze paragraaf.

Glastuinbouw

In de gemeente Pijnacker-Nootdorp is de glastuinbouwsector een belangrijke sector voor duurzame warmte. In het Energietransitieplan staat dat ruim 75% van de warmtevraag in de gemeente namelijk van de glastuinbouw komt (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2021a). Uit de Energie- en CO₂-monitor (CE Delft, 2023) blijkt dat ruim de helft van de energievraag en CO₂-emissies in de gemeente van de sector land- en tuinbouw komt (zie ook paragraaf 2.3). Er zijn meerdere glastuinbouwclusters actief in de gemeente die zich bezig houden met verduurzaming en er zijn al meerdere lopende initiatieven op gebied van aardwarmte. Op dit moment zijn er meerdere geothermiebronnen in gebruik in de gemeente Pijnacker-Nootdorp, welke in 2021 een productie hadden van 630 TJ. Hiermee is 36 kton CO₂-uitstoot vermeden (CE Delft, 2023). Duurzaamheidsinitiatieven worden opgezet door glastuinbouwondernemers en gefaciliteerd door de gemeente. De gemeente Pijnacker-Nootdorp ondersteunt meerdere glastuinbouwclusters met het realiseren van geothermie. Een voorbeeld dat in de interviews naar voren kwam was dat er nu voor verschillende clusters businesscases worden uitgewerkt voor een duurzamer warmtesysteem. De gemeente Pijnacker-Nootdorp draagt bij in de kosten voor het inhuren van een adviesbureau voor het uitwerken van de businesscases.

Gebouwde omgeving

Naast de verduurzaming van de glastuinbouw, is de gemeente ook bezig met het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving. In meerdere buurten lopen trajecten met bewoners om de mogelijkheden naar aardgasvrij te verkennen. Daarnaast werkt de gemeente ook samen met woningcorporaties om het corporatiebezit te verduurzamen. Uit de interviews blijkt dat een groot deel van de corporatiewoningen al aardgasvrij is en op geothermiebronnen is aangesloten. Er moeten nog ongeveer 2.200 corporatiewoningen aardgasvrij gemaakt worden. In 2024 is de focus van de gemeente verlegd van het aardgasvrij maken van wijken naar het aardgasvrij maken van bedrijven en glastuinbouw, aangezien bij meerdere projecten bleek dat het in de praktijk erg lastig is om inwoners mee te nemen in de transitie naar aardgasvrij.

Prestatieafspraken met woningcorporaties

De gemeente heeft prestatieafspraken gemaakt met woningcorporaties, hierin zijn ook afspraken opgenomen met betrekking tot verduurzaming van de woningvoorraad. Deze afspraken hebben betrekking op het uitfaseren van de E-, F- en G-labels voor 2028. Hieruit blijkt dat de woningcorporatie Rondon Wonen in 2023 is begonnen met een deel van deze uitfasering en dat in de loop van het jaar een plan van aanpak is opgesteld voor de overige woningen. Stedion verduurzaamt haar woningen op onderhoudsmomenten en zet op maatwerk in om de resterende E-, F- en G-labels uit te faseren. (ARGOS et al., 2022)

Samenwerkingsverbanden op het gebied van warmte / verduurzaming glastuinbouw

- **Warmte Samenwerking Oostland (WSO)**

Het WSO is opgezet om te werken aan de verduurzaming van de regionale warmtevoorziening in Oostland. Bij WSO zijn gemeenten uit Oostland betrokken, waaronder de gemeente Pijnacker-Nootdorp, en LTO glastuinbouw. WSO werkt onder andere aan het faciliteren en ondersteunen van warmte initiatieven in de glastuinbouw en kijkt naar hoe de opgewekte warmte uit de glastuinbouw gekoppeld kan worden aan de verduurzaming van de gebouwde omgeving. (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2021a) WSO werkt op dit moment (februari 2024) aan het actualiseren van hun visie, om goed aan te sluiten bij nieuwe inzichten en wet- en regelgeving. (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2023)

- **Greenport West-Holland (GPWH)**

Greenport West-Holland is een samenwerking tussen gemeenten, de glastuinbouwsector en kennisinstellingen, gericht aan de verduurzaming van het glastuinbouwgebied in de regio (Greenport West-Holland, 2021). GPWH en WSO werken aan dezelfde opgave, echter is de schaal van GPWH groter en zijn hier meer partners bij betrokken. Uit de interviews blijkt wel dat er veel

interactie tussen de twee samenwerkingen zijn, bijvoorbeeld bij het oppakken van gezamenlijke kennisvragen. In 2021 is er een Energieakkoord gesloten met de partners van GPWH waarin de ambitie voor een klimaat neutrale glastuinbouwsector in 2040 is opgenomen. Op basis van het Energieakkoord stelt GPWH een jaarlijkse werkagenda op. De gemeente geeft input voor de werkagenda.

- **Regionale Energiestrategie (RES)**

In de RES Rotterdam-Den Haag wordt samen met de partners gewerkt aan hernieuwbare energie in de regio. Dit gaat onder andere over het zoeken van locaties voor grootschalige opwek van elektriciteit met wind en zon (zie paragraaf 3.3.1), maar ook over het creëren van een regionale warmtestructuur.

3.2.2 Doelstellingen en doelbereik

Op het gebied van hernieuwbare warmte streeft de gemeente Pijnacker-Nootdorp de volgende doelen na (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2021a):

- In 2040 wil de gemeente de opgave van alle warmtebuurten voltooid hebben;
- Voor zowel glastuinbouw als gebouwde omgeving is de warmte in 2050 100% fossielvrij;

In het Energieakkoord Green Port West Holland (GPWH) is de ambitie gesteld om in 2040 al klimaatneutraal te zijn (Greenport West-Holland, 2021). De gemeente Pijnacker-Nootdorp sluit zich aan bij deze ambitie. Daarnaast heeft de gemeente zelf de ambitie gesteld om de glastuinbouw vóór 2040 al van het aardgas te krijgen. Uit de interviews blijkt dat de ambitie van WSO is om in 2030 een warmtenet te hebben in heel Oostland, met geothermie en restwarmte als warmtebronnen.

Zoals in paragraaf 2.3 is genoemd, was de land- en tuinbouwsector in de gemeente Pijnacker-Nootdorp in 2020 verantwoordelijk voor ruim de helft van het energiegebruik en de CO₂-emissies. Daarnaast is 72% van het energieverbruik van de land- en tuinbouwsector afkomstig van aardgas. Woningen, en dan met name gasverbruik in woningen, is goed voor ongeveer een vijfde van het energiegebruik en emissies in de gemeente (CE Delft, 2023). Het verduurzamen van de warmtevraag is daarom erg belangrijk om deze sectoren te verduurzamen en de voorgenomen doelstellingen te halen. Door tegenvallende resultaten van wijkacties heeft de gemeente ervoor gekozen vooralsnog meer de focus te leggen op het verduurzamen van de tuinbouw en bedrijven in plaats van de gebouwde omgeving. Aangezien woningen wel een belangrijke bijdrage leveren aan de CO₂-uitstoot, kan de keuze om vooralsnog niet meer te focussen op het verduurzamen van woningen het bereik van de doelstellingen in gevaar brengen.

3.2.2 Maatregelen

Transitievisie warmte en wijkuitvoeringsprogramma's

- **Opzetten Kostentool**

Om de kosten van de warmtetransitie inzichtelijk te maken voor inwoners werkt de gemeente aan het opzetten van een kostentool, waarbij de kosten per wijk inzichtelijk gemaakt worden. De gemeente gaf aan, in de voortgangsrapportage Energietransitieplan 2022, deze tool in 2023 te willen opzetten (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2022d). Uit de voortgangsrapportage Energietransitieplan 2023 blijkt dat dit nog niet gelukt is, vanwege de uitvoering van Aardgasvrij Klapwijk en de collectieve actie in 's-Gravenhout. Deze projecten geven meer inzicht in de kosten per wijk. De gemeente wacht de resultaten van de collectieve actie in 's-Gravenhout af om deze te verwerken in de opzet van de kostentool. (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2023)

- **Aardgasvrij Klapwijk**

In de context van Proeftuinen Aardgasvrije Wijken (PAW) is de gemeente in 2021 een traject gestart voor het aardgasvrij maken van de wijk Klapwijk (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2022d). De gemeente heeft een onderzoek uitgevoerd naar de haalbaarheid van een warmtenet in deze wijk. Tijdens het traject heeft de gemeente onderzoek gedaan naar de kosten voor aansluiting op een warmtenet, kosten per woning en inwoner, en zijn de kosten voor de gemeente op korte en

lange termijn in kaart gebracht. De gemeente werkte toe naar een aanbod voor inwoners om aan te sluiten op het warmtenet. Voor het aanleggen van dit warmtenet heeft de gemeente een samenwerking gezocht met een publiek warmtebedrijf. Daarnaast waren de inwoners van Klapwijk betrokken bij het traject via de belangenvereniging Warm Klapwijk. De gemeente heeft het opzetten van Warm Klapwijk gefaciliteerd. Warm Klapwijk was betrokken bij de keuze voor het warmtebedrijf, en werkte samen met de gemeente aan het aanbod voor inwoners.⁶

In 2023 is een aanbod uitgewerkt en voorgelegd aan inwoners. Een belangrijke voorwaarde voor het aanleggen van het warmtenet was dat 50% van de woningeigenaren zich zou aansluiten op het warmtenet. Dit percentage is echter lager uitgevallen, namelijk 22%⁷. Hiermee is het project in Klapwijk voor nu niet haalbaar. De gemeente heeft een evaluatie uitgebracht over Aardgasvrij Klapwijk om lessen te trekken voor toekomstige wijkaanpakken (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2024a). Uit de interviews blijkt dat de gemeente de evaluatie extern deelt, onder andere via het RES-netwerk en met het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK). Uit de interviews en de evaluatie blijken de betaalbaarheid en het feit dat er geen urgentie wordt ervaren door inwoners belangrijke struikelblokken bij het aardgasvrij maken van buurten. Het tegenvallende resultaat van Klapwijk kan invloed hebben op het doelbereik van de gemeente, aangezien de sector woningen na de sector land- en tuinbouw het hoogste energiegebruik en CO₂-emissies heeft.

- **'s-Gravenhout**

In de wijk 's-Gravenhout heeft de gemeente een inkoopactie opgezet voor warmtepompen. Uit de meest recente voortgangsrapportage van het Energietransitieplan blijkt dat er tot 1 januari 2024 27 offertes zijn aangevraagd, waarvan 5 offertes zijn ondertekend. In totaal was de doelgroep van de actie 650 woningen (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2023). Uit de interviews blijkt dat de gemeente voorafgaand aan de inkoopactie een enquête had uitgezet om de interesse en bereidheid van inwoners in kaart te brengen. Hoewel de enquête resultaten positief waren, bleek de bereidheid voor de overstap naar een warmtepomp in de praktijk tegen te vallen. De gemeente is nog bezig met deze actie.

Faciliteren geothermiebronnen

De gemeente is betrokken bij meerdere initiatieven voor de ontwikkeling van geothermie. De gemeente neemt hier een faciliterende rol op zich, door meerdere partijen bij elkaar te brengen. Tijdens de interviews kwam naar voren dat het in productie brengen van geothermiebronnen in de praktijk lastig gaat, aangezien het voor betrokken bedrijven soms lastig is om de businesscase rond te krijgen in verband met onzekere afname van de warmte. De gemeente ondersteunt op dit moment meerdere initiatieven om geothermiebronnen in productie te krijgen: de geothermiebronnen bij Noukoop en Kleijhoogt. Daarnaast is de gemeente Pijnacker-Nootdorp benaderd door een VvE voor advies over aansluitingen op het aardwarmtenet van Ammerlaan en heeft zij de VvE in contact gebracht met Ammerlaan (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2023).

Werkzaamheden WSO

WSO is betrokken bij meerdere projecten (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2023):

- Er worden in het kader van de WSO meerdere deelprojecten uitgevoerd in de regio, waarvan één in de gemeente Pijnacker-Nootdorp. Hier wordt onder regie van de gemeente een verkenning uitgevoerd met meerdere initiatieven op gebied van geothermie.
- In 2024 werkt de WSO in samenwerking met TNO, EBN en de RES Rotterdam-Den Haag aan een scenarioanalyse voor de toevoer van restwarmte uit de Rotterdamse Haven.
- De WSO heeft een convenant afgesloten met het Rijk, WarmtelinQ en provincie Zuid-Holland over de aanleg van WarmtelinQ. Daarnaast heeft WSO in 2023 verkend of WarmtelinQ een rol zou kunnen spelen in het warmtenet van Oostland. Hieruit bleek dat door het huidige mandaat van WarmtelinQ zij de komende jaren geen rol kan spelen.

⁶ Bron: Raadsvoorstel warmtebedrijf Aardgasvrij Klapwijk (21 april 2022)

⁷ Bron: Informatienota uitkomst Aardgasvrij Klapwijk (31 oktober 2023)

De WSO zet zich daarom in voor het creëren van randvoorwaarden voor het realiseren van warmtenetten in de glastuinbouw en de gebouwde omgeving.

Faciliteren van glastuinbouw via Green Port West Holland

In 2023 werkte GPWH aan meerdere projecten (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2023):

- Ondersteuning van 5 warmtecoöperaties in Oostland.
- Samen met de RES is een pilot project opgezet voor zon op waterbassins.
- Het organiseren van kennismeedings, onder andere over de inkoop van restwarmte door de glastuinbouw.

In 2024 wordt de ondersteuning van de warmtecoöperaties in Oostland doorgezet. Daarnaast wordt er gewerkt aan een routekaart voor het monitoren van de verduurzaming van de glastuinbouw, en doet GPWH mee aan een project over de rol van waterstof in de glastuinbouw.

3.3 Elektriciteit

3.3.1 Beschrijving van het beleid

Het verhogen van het aandeel hernieuwbare elektriciteit is een belangrijk onderdeel als de gemeente wil toewerken naar energieneutraliteit in 2050.

De gemeente zet zich hier binnen de gemeentelijke grenzen voor in, maar door het gemeentelijke overschrijdende karakter van hernieuwbare elektriciteit pakt de gemeente deze opgave ook regionaal op in de Regionale Energiestrategie (RES) Rotterdam-Den Haag. In deze paragraaf bespreken we daarom naast het gemeentelijk beleid, ook de aansluiting hiervan op de plannen in het kader van de RES, en hoe de samenwerking in het RES-verband plaatsvindt.

De gemeente wil voor de opwek van grootschalige hernieuwbare energie vooral andere partijen stimuleren en knelpunten wegnemen, de gemeente geeft aan niet zelf te gaan investeren in deze projecten. De gemeente geeft aan dat ze in haar verkenning naar grootschalige opwek van zonne-energie kijkt naar de mogelijkheden om dit te doen in het glastuinbouwgebied, waarbij ook gekeken wordt naar mogelijkheden voor 50% lokaal eigendom van projecten op het gebied van hernieuwbare elektriciteit (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2022d).

In het Energietransitieplan (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2021a) zijn de volgende uitgangspunten opgenomen voor de beleidslijn elektriciteit:

1. De elektriciteitsvraag moet zoveel mogelijk beperkt worden door middel van energiebesparing. De warmtevraag moet zo min mogelijk geëlektrificeerd worden.
2. Elektriciteit moet zoveel mogelijk lokaal en duurzaam opgewekt worden.
3. De resterende elektriciteitsvraag moet duurzaam worden geïmporteerd.
4. De transitie naar duurzame elektriciteit moet met draagvlak gebeuren.

Zonne-energie in de Omgevingsvisie

In de Omgevingsvisie Pijnacker-Nootdorp 2050 (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2021b) zijn kaders opgenomen voor de realisatie van duurzame energie. Naast zon op dak en op gevels, worden ook zonnepanelen op kassen geplaatst. Daarnaast worden ook mogelijkheden genoemd voor het plaatsen van zonnepanelen op veld in de (glas)tuinbouw. De voorkeur gaat hierbij uit naar multifunctioneel ruimtegebruik in de vorm van zon op waterbassins, maar ook gronden die niet meer voor de (glas)tuinbouw gebruikt kunnen worden (zogenoemde overhoeken) zijn opgenomen in de gemeentelijke Omgevingsvisie. De gemeente noemt dat bij het plaatsen van zonnepanelen op veld gekeken wordt naar kansen om de biodiversiteit te versterken.

Samenwerkingsverband op het gebied van elektriciteit: RES-regio Rotterdam-Den Haag

De RES-regio's zijn in eerste instantie opgericht om in regionaal verband te zoeken naar locaties voor grootschalige opwek van elektriciteit met zonnepanelen en windmolens. In de RES-regio Rotterdam-Den Haag wordt samengewerkt met 21 gemeenten, vier waterschappen en de provincie Zuid-Holland. De RES zet met name in op zonne-energie. Daarnaast staan er 28 geplande windturbines uit convenanten en worden er 27 extra turbines bijgeplaatst langs infrastructuur. Voor stedelijke gebieden is de voorkeur om zonne-energie op daken en parkeerplaatsen te ontwikkelen. Daarnaast wordt ingezet op zonne-energie op waterbassins in de

glastuinbouw (RES Rotterdam Den Haag, 2021). De RES heeft samen met Greenport West-Holland een programma opgezet voor het ontwikkelen van zonne-energie op waterbassins. De gemeente Pijnacker-Nootdorp heeft zich hierbij aangesloten. Uit de interviews blijkt dat de gemeenteraad bij het opstellen van het Energietransitieplan heeft bepaald geen plek te zien voor windenergie in Pijnacker-Nootdorp. Er is daarom geen zoekgebied voor windenergie in de gemeente Pijnacker-Nootdorp aangewezen.

Naast het thema elektriciteit, wordt in RES-verband ook samengewerkt op de thema's warmte en systeem. Hoewel de RES eerst sectoraal werd aangepakt langs voorgenoemde drie lijnen, wordt er nu meer in de breedte gekeken naar de energieopgave. Zo is er een programmamanager Energie aangesteld die een breed, regionaal programma maakt voor de energietransitie, waarbij wordt gestreefd naar zo veel mogelijk één bestuurlijke agenda en aansluiting op het Nationaal Programma Lokale Warmte (NPLW). Hoewel de meeste aandacht binnen het RES-verband nog steeds uitgaat naar de kwantitatieve doelstellingen voor opwek van hernieuwbare energie, is de focus sinds afgelopen jaar verbreed.

Uit de interviews blijkt dat de gemeente Pijnacker-Nootdorp goed betrokken is bij de RES samenwerking. Zowel de wethouder als de ambtenaren nemen een proactieve houding aan in de samenwerking, zo neemt de wethouder vaak het voortouw bij de RES-vergadering en zijn de ambtenaren erg kundig en hebben zij veel kennis in huis.

3.3.1 Doelstellingen en doelbereik

De gemeente streeft ernaar om in 2050 60% van de elektriciteitsbehoefte lokaal op te wekken, en in 2030 23%. De gemeente zet met name in op zon, met een bescheiden rol voor biovergisting. Er bleek geen draagvlak te zijn onder inwoners voor de inpassing van windenergie in de gemeente. Ook bleek dat er weinig draagvlak is voor zon op land. Dit wordt echter wel als noodzakelijk gezien, ook in RES-verband (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2021a).

In de Omgevingsvisie wordt een specifiek doel gezet voor zonnepanelen op veld in (glas)tuinbouwgebied: 15 ha zonnepanelen in 2030 en 50 ha in 2050.

Uit de recentste Energie- en CO₂-monitor (CE Delft, 2023) blijkt dat de hoeveelheid elektriciteit opgewekt met zonnepanelen in 2021 118,3 TJ bedroeg. Dit staat gelijk aan 10% van het elektriciteitsverbruik in de gemeente Pijnacker-Nootdorp. De productie van hernieuwbare elektriciteit met zonnepanelen in de gemeente Pijnacker-Nootdorp is explosief toegenomen: het is met 27% toegenomen ten opzichte van 2020 en bijna verdrievoudigd sinds 2018 (CE Delft, 2023). De gemeente heeft echter nog stappen te maken richting de doelstelling van 23% hernieuwbare elektriciteit in 2030. In ons onderzoek zijn we verschillende obstakels tegengekomen die de gemeente bemoeilijken haar doelstelling te realiseren:

- De gemeente loopt aan tegen netcongestie. Omdat de gemeente ervoor heeft gekozen zich enkel te richten op zonne-energie (en dus geen windenergie), kan dit netcongestie verergeren. Op zonnige dagen zorgt dit namelijk voor overbelasting van het elektriciteitsnet. Windturbines kunnen ervoor zorgen dat de opwek van elektriciteit wat meer verspreid over de dag en het jaar plaatsvinden, wat kan bijdragen aan de toekomstige stabiliteit van het net.
- In het najaar van 2023 is in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) de voorkeursvolgorde zon aangescherpt naar aanleiding van de ruimtelijke implicaties van duurzame elektriciteit. In de voorkeursvolgorde zon staat dat het gebruik van landbouw- en natuurgronden voor zonnepanelen in principe ongewenst is. Hierop hebben de provincies hun verordeningen aangepast.⁸ Bovenaan in de voorkeursvolgorde staat zonne-energie op daken en gevels, vervolgens zonne-energie op terreinen en objecten binnen bebouwd gebied en terreinen en objecten in landelijk gebied. Aangezien zon op landbouw- en natuurgronden slechts bij uitzondering wordt toegestaan, zal dit voor de gemeente Pijnacker-Nootdorp waarschijnlijk betekenen dat de plannen voor zon op veld niet gerealiseerd kunnen worden.

⁸ Bron: [Kamerbrief Aangescherpte voorkeursvolgorde zon](#) (26 oktober 2023)

3.3.2 Maatregelen

In deze paragraaf gaan we in op de maatregelen die in het Uitvoeringsprogramma energietransitie zijn opgenomen op het gebied van elektriciteit.

Aanpassen nota zonnepanelen/elektriciteit en netcongestie

In het Uitvoeringsprogramma Energietransitie zegt de gemeente de bestaande nota zonne-energie te actualiseren, waarbij nieuwe uitgangspunten voor het plaatsen van zonnepanelen gegeven worden (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2021c). In de Voortgangsrapportage Energietransitieplan 2022, geeft de gemeente aan dat de nieuwe uitgangspunten worden opgenomen in een nota elektriciteit (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2022d). In de voortgangsrapportage Energietransitieplan 2023 wordt duidelijk dat de focus niet meer ligt op het actualiseren van deze nota. Vanuit de raad is de opdracht gekomen om te kijken naar hoe de netcongestie in de gemeente opgelost kan worden. Daarna bepaalt de gemeente of er een nieuwe nota elektriciteit nodig is. (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2023)

Netcongestie

De gemeente kampt, mede door elektrificatie en de groei van zonne-energie, met netcongestie. Om dit probleem aan te pakken is er in 2023 een bestuurlijke opdracht opgesteld. Deze opdracht volgt vier lijnen:

1. Maatregelen voor gebieden waar onderzoek/netcongestie is aangekondigd;
2. Het in beeld brengen van de toekomstige energiebehoefte;
3. Verzwaring van het elektriciteitsnet faciliteren;
4. Kennisontwikkeling rondom netcongestie.

Stimuleren opwek en opslag elektriciteit particulieren

Met de campagne 'Met energie aan de slag' informeert en stimuleert de gemeente inwoners onder andere om elektriciteit op te wekken met behulp van zonnepanelen. Uit de voortgangsrapportage van het uitvoeringsprogramma Energietransitieplan 2022 blijkt dat de gemeente bewoners heeft geïnformeerd via de campagne en via de duurzaamheidscoaches (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2022d). Verder noemt de gemeente dat het voor nu niet nodig is om zonne-energie bij inwoners verder te stimuleren. De gemeente wil daarnaast in 2024 beleid maken voor de opslag van elektriciteit voor particulieren en wil de gemeente inwoners informeren en stimuleren om met opslag aan de gang te gaan (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2023).

Elektriciteit bedrijven

Met behulp van een dashboard ontwikkeld door energieloket Huis van Heron, is de potentie van zonnepanelen op bedrijventerreinen in kaart gebracht. In dit traject bleek dat bedrijven behoefte hadden aan meer begeleiding in verduurzaming. In 2024 wil de gemeente starten met een energiecoach voor bedrijven. Deze actie moet nog opgestart worden, de gemeente wil deze actie combineren met het opstellen van wijkuitvoeringsplannen voor bedrijventerreinen en winkelcentra. Daarnaast wil de gemeente met bedrijven in gesprek gaan om de opwek van zonne-energie boven parkeerplaatsen te stimuleren (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2023).

Stimuleren 50% lokaal eigendom bij grootschalige projecten

In het Nationale Klimaatakkoord (Rijksoverheid, 2019) staat dat bij de productie van hernieuwbare elektriciteit op land moet worden gestreefd naar 50% eigendom van de lokale omgeving (burgers en bedrijven). De gemeente wil een leidraad opstellen met uitgangspunten voor lokaal eigendom en deze vervolgens opnemen in het Omgevingsprogramma Warmte en de nota elektriciteit (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2021c).

Energiecoöperatie Pijnacker-Nootdorp

In de gemeente is Energiecoöperatie Pijnacker-Nootdorp actief op gebied van hernieuwbare elektriciteit. Hoewel de activiteiten van de coöperatie strikt genomen niet onder de maatregelen van de gemeente vallen, dragen deze activiteiten wel bij aan de energietransitie, met name door het aandeel in hernieuwbare elektriciteit te verhogen, en door bij te dragen aan de doelstellingen van de gemeente met betrekking tot 50% lokaal eigendom. De energiecoöperatie houdt zich vooral bezig met collectieve zon op dak-projecten, al dan niet in samenwerking met de gemeente. Daarnaast is de energiecoöperatie bezig met een project voor zon op waterbassins in samenwerking met een tuinder. Ook is de energiecoöperatie in gesprek met een bewonersvereniging over batterijen voor elektriciteit.

De gemeente ondersteunt de energiecoöperatie door het delen van kennis, het bieden van hulp bij procedures en bij communicatie, door bijvoorbeeld te helpen bij het vernieuwen van de website van de energiecoöperatie. De gemeente heeft de eigen daken (daar waar het kan) vol gelegd met zonnepanelen (gemeentehuis, sporthallen). De samenwerking wordt door beide partijen als prettig ervaren. Uit de interviews blijkt dat de gemeente enthousiast is over de energiecoöperatie en dat er op jaarlijkse basis gesprekken plaatsvinden tussen de energiecoöperatie en de gemeente. Wel komt naar voren dat een intensievere samenwerking wenselijk zou zijn zodat er meer aansluiting zou kunnen zijn tussen de activiteiten van de coöperatie en het gemeentelijk beleid.

3.4 Mobiliteit

3.4.1 Doelstellingen en doelbereik

In het Raadsakkoord van Pijnacker-Nootdorp 2022-2026 (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2022b) is mobiliteit een centraal onderwerp, waarbij lokale en regionale verbondenheid (goed bereikbare voorzieningen, efficiënt openbaar vervoer) en schoon vervoer centraal staan.

In het Energietransitieplan 2021 (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2021a) en het Uitvoeringsprogramma energietransitie 2022-2023 (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2021c) zijn geen specifieke doelstellingen op het gebied van duurzame mobiliteit opgenomen. In plaats daarvan verwijst de gemeenten naar de Mobiliteitsvisie. In deze Visie op Duurzame Mobiliteit uit 2016 (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2016) zijn echter geen kwantitatieve doelstellingen voor CO₂-reductie opgenomen. De reden die de gemeente hiervoor geeft is dat de effecten van gemeentelijk mobiliteitsbeleid op CO₂-reductiedoelstellingen moeilijk meetbaar zijn. In het Uitvoeringsprogramma energietransitie staat dat de gemeente voor wat betreft duurzame mobiliteit vooral aansluit bij landelijke en regionale ontwikkelingen.

Samenwerkingsverband op het gebied van mobiliteit: Metropoolregio Rotterdam-Den Haag (MRDH)

Regionaal werkt de gemeente samen met 22 andere gemeenten in de Metropoolregio Rotterdam-Den Haag (MRDH) aan het reduceren van de CO₂-emissies van verkeer. De MRDH heeft de ambitie om in 2025 de CO₂-uitstoot door het verkeerssysteem te verminderen met 30% ten opzichte van 2015. In 2019 is door de MRDH de Aanpak CO₂-reductie verkeer (MRDH, 2019) opgesteld. Dit document is een soort menukaart met 40 mogelijke maatregelen die bijdragen aan effectieve CO₂-reductie. De voorgestelde maatregelen zullen niet resulteren in 30% CO₂-reductie: zelf als alle MRDH-gemeenten alle voorgestelde maatregelen implementeren, zal dit voor slechts 17% bijdragen aan de regionale CO₂-reductiedoelstelling en zullen de emissies met slechts 5% (en niet 30%) afnemen ten opzichte van 2015. De afzonderlijke gemeenten hebben op basis van deze menukaart discussies gevoerd of er draagvlak is voor een of meerdere maatregelen.

3.4.2 Maatregelen

In het Uitvoeringsprogramma energietransitie staat dat de inzet op het gebied van verduurzaming van de mobiliteit in de gemeente Pijnacker-Nootdorp is gericht op minder, anders en schoner reizen. De gemeente wil inwoners stimuleren om meer gebruik te maken van de fiets en het openbaar vervoer. Daarnaast wordt schoner (elektrischer) rijden gefaciliteerd door het plaatsen van laadpalen. Ook wil de gemeente het gebruik van elektrische voertuigen stimuleren middels de campagne 'Met energie aan de slag'.

Laadpalen elektrische auto's

In het Energietransitieplan is slechts één maatregel op het gebied van verduurzaming van de mobiliteit opgenomen, namelijk de infrastructuur voor laadpalen. In het Voortgangsrapportage Uitvoeringsprogramma Energietransitie staat dat begin 2022 de gemeentelijke laadvisie is vastgesteld. In dit Strategisch plan laadinfrastructuur 2022-2030 (Gemeente Pijnacker-Nootdorp) heeft de gemeente het beleid rondom laadinfrastructuur vastgelegd. Hierin staat onder andere dat de gemeente niet enkel vraaggestuurd laadpalen plaatst, maar ook strategisch en data-

gestuurd. De gemeente wil dus niet enkel reactief handelen, maar ook proactief, om het proces te versnellen. Het plan gaat vooralsnog vooral in op laadinfrastructuur voor elektrische auto's, maar de gemeente wil zich bij herijkingen van het plan ook gaan richten op andere voertuigen en gebruikersgroepen (doelgroepenverkeer, taxi's, ov, lichte en zware logistieke voertuigen en mobiele werktuigen).

Begin 2021 is een concessie verleend aan Engie (Equans) voor het plaatsen van de laadpalen, voor een periode van 3 jaar met optie tot 4 jaar (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2023). In 2023 is voor een periode van 1,5 jaar een pilot gestart met laadpaalgoten, waaraan 20 inwoners mee kunnen doen.

Elektrificatie van mobiliteit leidt tot extra druk op het elektriciteitsnet en de gemeente Pijnacker-Nootdorp heeft te maken met netcongestie (zie paragraaf 3.3.1). In de Voortgangsrapportage uitvoeringsprogramma energietransitie geeft de gemeente aan de nota elektriciteit te toetsen op de invloed van de laadpaalinfrastructuur op het elektriciteitsnetwerk.

Maatregelen die bijdragen aan de regionale doelstelling van 30% CO₂-reductie

In het Uitvoeringsprogramma Energietransitie noemt de gemeente Pijnacker-Nootdorp de volgende maatregelen waarmee zij wil bijdragen aan de regionale doelstelling van 30% CO₂-reductie:

- Eigen wagenpark verduurzamen;
- Twee metropolitane (snelle) fietsroutes realiseren, samen met de betrokken gemeenten;
- Maatwerk toepassen bij het vaststellen van de parkeernormen en bij nieuwe (gebieds)ontwikkelingen;
- Vergunningstelsel voor deelmobiliteit ontwikkelen.

3.5 Eigen vastgoed en energiegebruik

3.5.1 Beschrijving van het beleid

Als onderdeel van de verduurzaming van de gebouwde omgeving, en om in 2050 energie- dan wel CO₂-neutraal te worden, moet de gemeente Pijnacker-Nootdorp ook haar eigen vastgoed verduurzamen. Het verduurzamen en aardgasvrij maken van het eigen vastgoed wordt meegenomen in wijkuitvoeringsplannen (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2021c). Daarnaast blijkt uit de Voortgangsrapportage van het uitvoeringsprogramma energietransitie dat de gemeenteraad de opdracht heeft gegeven om de energielabels van het gemeentelijk vastgoed in kaart te brengen en aan te geven hoe deze verbeterd kunnen worden tot minimaal label C. De resultaten en het plan voor verduurzaming worden in de loop van 2024 verwacht (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2023).

3.5.2 Maatregelen

Technisch Beheerplan Gebouwen

Het Technisch Beheerplan Gebouwen geeft inzicht in de omvang van het gemeentelijk vastgoed, het onderhouden hiervan, en de financiële consequenties. In zowel het technisch beheerplan 2019-2022 en het plan voor 2023-2026 zijn geen duurzaamheidsinvesteringen opgenomen (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2022c, 2018).

Zonnepanelen op eigen vastgoed

Uit de interviews blijkt dat de gemeente, naast energiebesparing van het gemeentelijk vastgoed, ook op alle daken van haar eigen vastgoed (waar technisch mogelijk) zonnepanelen geplaatst heeft. Het gaat dan bijvoorbeeld over het gemeentehuis en sportzalen.

3.6 Belangrijkste bevindingen

In Tabel 5 toetsen we de bevindingen uit dit hoofdstuk aan het normenkader.

Tabel 5 – Toetsing aan het normenkader: Doeltreffendheid

Onderzoeksvraag	Norm	Beoordeling	Toelichting
<p>Welk beleid c.q. welke instrumenten heeft de gemeente ingezet om haar energiedoelstellingen te behalen en welke onderbouwing ten aanzien van de werking van deze instrumenten is beschikbaar?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De maatregelen sluiten aan op, en dragen bij aan de gestelde ambities. • Gemeente Pijnacker-Nootdorp heeft tot op heden de inzet gepleegd die ze had voorgenomen te plegen. • Bij keuze van de uitvoering is de doeltreffendheid onderbouwd of minstens betrokken in de afweging, en is de meest doeltreffende oplossing gekozen. 	<p>Voldoet deels aan de norm</p>	<p>De maatregelen van de gemeente zijn gestructureerd langs vijf beleidslijnen die bijdragen aan de doelstellingen van energieneutraliteit door het aandeel hernieuwbare elektriciteit te verhogen, te werken aan duurzame warmteoplossingen, en energiebesparing te stimuleren. De maatregelen richten zich op meerdere doelgroepen in de gemeente.</p> <p>Duurzame mobiliteit lijkt minder de focus te hebben in het Energietransitieplan. De enige maatregel die in de voortgangsrapportage terugkomt is het realiseren van de laadpaalinfrastructuur. Daarnaast dragen de maatregelen die in regionaal verband worden overwogen niet voldoende bij aan de regionale doelstelling.</p> <p>De gemeente heeft tot op heden de inzet gepleegd die zij had voorgenomen te plegen. Echter zijn er meerdere externe factoren die deze inzet bemoeilijken, zoals netcongestie en onvoldoende deelname van woningeigenaren aan het warmtenet in Klapwijk (o.a. door zorgen over betaalbaarheid).</p> <p>Bij de keuze van de maatregelen is de doeltreffendheid deels onderbouwd. Bijvoorbeeld: De gemeente besteedt veel aandacht aan het verduurzamen van de glastuinbouw aangezien deze sector een hoog energieverbruik heeft. De duurzaamheidslening is aangepast om inwoners meer te prikkelen voor isolatiemaatregelen en energiebesparing te realiseren. De isolatieregeling is specifiek gericht op slecht geïsoleerde huizen. De cadeaubon actie is gericht aan mensen die energietoeslag hebben aangevraagd en draagt bij aan energiebesparing.</p> <p>Bij de keuze om alleen te focussen op zonne-energie en geen andere bronnen van hernieuwbare elektriciteit lijkt doeltreffendheid niet meegenomen in de keuze, maar lag de focus vooral op het borgen van de ruimtelijke kwaliteit.</p> <p>Het is niet inzichtelijk wat het effect van de maatregelen is in relatie tot de doelstellingen, oftewel hoeveel CO₂-reductie of</p>

			<p>energiereductie gerealiseerd wordt met de maatregelen. Het is daarom ook niet inzichtelijk wat het niet doorgaan van maatregelen (zoals aardgasvrij Klapwijk) betekent voor het bereiken van de doelstellingen.</p>
<p>Hoe is de aansluiting tussen de lokale plannen en de regionale plannen, zoals de Regionale Energiestrategie (RES)?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De ambities, doelen en activiteiten van de gemeente Pijnacker-Nootdorp sluiten aan bij de regionale plannen, zoals in het kader van de RES. • De verschillende partijen ervaren de onderlinge samenwerking als positief. 	<p>Voldoet aan de norm</p>	<p>De ambities van de gemeente sluiten aan bij de plannen van de RES. Het Energietransitieplan van de gemeente is opgenomen in de RES.</p> <p>De activiteiten van de gemeente sluiten aan bij de ambitie van WSO en GPWH door initiatieven voor duurzame warmte te stimuleren en te ondersteunen.</p> <p>De samenwerkende partijen ervaren de samenwerking als prettig. De gemeente stelt zich actief op in de regionale samenwerkingsverbanden.</p>

4. Doelmatigheid

In dit hoofdstuk gaan we in op de doelmatigheid van het beleid. We onderzoeken hoeveel capaciteit en budget de gemeente tot haar beschikking heeft en hoe zich dit verhoudt tot de ambities van de gemeente.

4.1 Organisatie

4.1.1 Capaciteit en interne samenwerking

De energietransitie wordt opgepakt door het Programmabureau Energietransitie die zowel beleid maakt als de uitvoering hiervan op zich neemt. De bezetting van het Programmabureau bedraagt op dit moment (februari 2024) 5 fte. Het programmabureau valt onder de beleidsafdeling van de gemeentelijke organisatie. Uit de interviews blijkt dat binnen de gemeentelijke organisatie goed contact is met andere beleidsdomeinen. De ruimtelijke borging van de energietransitie vindt bijvoorbeeld plaats in de omgevingsprogramma's en hoewel deze programma's niet onder de verantwoordelijkheid vallen van het Programmabureau Energietransitie, werken zij hier wel aan mee. Echter, komt in de interviews wel naar voren dat samenwerking met andere afdelingen soms lastig gaat door de werkdruk, waardoor het initiatief vaak vanuit het programmabureau moet komen.

Ambtelijk wordt het signaal afgegeven dat het programmabureau energietransitie met name projectgericht te werk gaat, wat betekent dat er veel sturing is op resultaten van individuele projecten. Tegelijkertijd is de energietransitie een complexe, onvoorspelbare opgave, wat maakt dat het in de praktijk lastig blijkt om te sturen op resultaten. De aanpak voor de energietransitie zou baat hebben bij een breed gedragen thematische aanpak, waarbij doelgericht en sectoroverschrijdend gewerkt kan worden aan de centrale doelstellingen van de gemeente voor 2050. De gemeente is de komende jaren bezig met een organisatieontwikkeling. In dit traject kijkt de gemeente hoe de organisatie goed ingericht kan worden om aan de complexe maatschappelijke opgaves te werken, waarvan de energietransitie een belangrijk voorbeeld is.

De Raad voor het Openbaar Bestuur heeft onderzoek laten doen naar de uitvoeringskosten van het Klimaatakkoord voor decentrale overheden. Door het intensieve takenpakket is er naar schatting voor middelgrote gemeenten zo'n 17-19 extra fte nodig (AEF, 2020). Met name de wijkgerichte aanpak voor de verduurzaming van de gebouwde omgeving vraagt veel uitvoeringskosten. Naar verwachting lopen de uitvoeringskosten voor gemeenten op de komende jaar, doordat het verduurzamen van meerdere wijken tegelijkertijd veel capaciteit vraagt. Dit is echter wel nodig om de ambities van energieneutraliteit uiteindelijk te halen.

4.1.2 Bestuurlijke betrokkenheid

De wethouder die verantwoordelijk is voor de energietransitie heeft meerdere beleidsdomeinen in zijn portefeuille zitten. Naast energietransitie vallen woningbouw en glastuinbouw ook onder zijn verantwoordelijkheid. De combinatie van deze onderwerpen past goed bij de opgave in de gemeente Pijnacker-Nootdorp en zorgt bestuurlijk voor een goed overzicht van de verschillende aspecten van de energietransitie. Contact tussen de ambtenaren en de wethouder vindt zowel formeel als informeel plaats en wordt door beide partijen als prettig en laagdrempelig ervaren.

4.2 Budget

4.2.1 Algemeen budget voor de energietransitie

In de gemeentelijke begroting is een bestemmingsreserve 'energie neutrale gemeente' opgenomen. Voor de uitvoering van het Energietransitieplan heeft de gemeenteraad € 2.000.000 ter beschikking gesteld voor de lopende raadsperiode. Deze middelen zijn opgenomen in de bestemmingsreserve Energieneutrale gemeente.⁹ In de begroting wordt jaarlijks aangegeven

⁹ Bron: [Programmabegroting Pijnacker-Nootdorp 2023](#)

hoeveel budget beschikbaar is gesteld uit de bestemmingsreserve. In de begroting en jaarrekening wordt echter niet gespecificeerd hoeveel geld er is gereserveerd of uitgegeven aan specifieke maatregelen of projecten.

Daarnaast ontvangt de gemeente € 2,6 miljoen in het kader van de specifieke uitkering CDOKE gelden van de nationale overheid voor uitvoeringskracht op gebied van de energietransitie. Deze subsidie wordt in drie tranches uitgekeerd: begin 2023, 2024 en 2025 ontvangt de gemeente ca. € 850.000.

De geplande infrastructuur voor laadpalen wordt gefinancierd uit het reguliere mobiliteitsbudget.

Uit de interviews komt naar voren dat zowel ambtelijk als bestuurlijk wordt ervaren dat de gemeente Pijnacker-Nootdorp voldoende middelen heeft voor de uitvoering van de energietransitie.

4.2.2 Budget bewustwordingscampagne 'Met energie aan de slag'

Voor de bewustwordingscampagne 'Met energie aan de slag' is € 50.000 per jaar vrijgemaakt uit het Energiebudget (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2022a). Voor de acties die onder de bewustwordingscampagne vallen, maakt de gemeente onder andere gebruik van nationale middelen:

- Met de nationale gelden voor energiearmoede heeft de gemeente een actie opgezet waarbij inwoners een cadeaukaart kunnen aanvragen voor het treffen van energiebesparende maatregelen of het aanschaffen van energiezuinig witgoed. Met het resterende budget voor energiearmoede gelden heeft de gemeente samen met woningcorporaties projecten voor energiebesparing gestart, zoals het plaatsen van LED-verlichting en zonnepanelen.
- Met gelden uit het Nationaal Isolatieprogramma zijn de werving, opleiding en begeleiding van de duurzaamheidscoaches en een centrale inkoopactie voor isolatiemaatregelen gericht op oudere woningen gefinancierd (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2022d). In 2023 zijn nieuwe gelden van het Nationaal Isolatieprogramma gebruikt voor een gemeentelijke isolatiesubsidie voor oudere woningen.
- Acties van het gemeentelijk energieloket zijn gefinancierd vanuit de inmiddels uitgeputte RRE-gelden. De gemeente Pijnacker-Nootdorp heeft in 2021 € 667.220 ontvangen (RVO, 2019). Met dit bedrag zijn meerdere acties gefinancierd, namelijk het aanbieden van persoonlijk advies bij het energieloket of aan huis, het aanbieden van een energiescan van de woning en het aanbieden van een box met energiebesparende maatregelen.

Tabel 6 – Budget per gemeentelijke maatregel op gebied van de bewustwordingscampagne 'Met energie aan de slag'.

Maatregel	Middelen	Bedrag
Bewustwordingscampagne 'Met energie aan de slag'	Energiebudget	€ 50.000 per jaar
Subsidieregeling isolatie	SPUK Lokale Aanpak NIP	€ 429.240 ¹⁰
	Enecogelden	€ 1.000.000
Aanpak energiearmoede	SPUK energiearmoede	€ 535.653 ¹¹ De subsidieregeling is niet volledig besteed in 2022 en 2023. Het resterende bedrag (€ 250.000) wordt ingezet om in samenspraak met de

¹⁰ Bron: Besluit Subsidieregeling isolatie Pijnacker-Nootdorp (22 augustus 2023)

¹¹ Bron: Informatienota Energiearmoede; hulp bij energiebesparing voor inwoners met een laag inkomen (30 augustus 2022)

		woningcorporatie panden te verduurzamen. ¹²
Duurzaamheidscoaches, centrale inkoopactie isolatie	SPUK NIP	Onbekend
Gemeentelijk energieloket	RRE subsidie	€ 667.220 ¹³

Duurzaamheidslening

In 2018 is de duurzaamheidslening gestart met een budget van € 300.000. In 2019 is de duurzaamheidslening opgehoogd met € 250.000. In 2023 heeft de gemeente de voorwaarden aangepast en is het budget aangevuld met € 200.000.¹⁴.

4.3 Belangrijkste bevindingen

In Tabel 7 toetsen we onze bevindingen op het gebied van doelmatigheid aan het normenkader.

Tabel 7 – Toetsing aan het normenkader: Doelmatigheid

Onderzoeksvraag	Norm	Beoordeling	Toelichting
Wat is de omvang van de middelen (zowel capaciteit als budget) die zijn ingezet om de ambities te realiseren?	<ul style="list-style-type: none"> De ambities staan in realistische verhouding tot het daarvoor beschikbaar gestelde budget en capaciteit. De instrumenten worden voornamelijk gefinancierd met structurele middelen (in tegenstelling tot incidentele middelen). 	Voldoet deels aan de norm	<p>De gemeente lijkt genoeg capaciteit te hebben om de genoemde maatregelen uit te voeren. Echter om de gebouwde omgeving te verduurzamen en de doelstellingen van energieneutraliteit te behalen, is er in de toekomst waarschijnlijk meer capaciteit nodig.</p> <p>De gemeente heeft verschillende middelen tot haar beschikking, maar deze zijn niet structureel. Veel middelen komen vanuit nationale SPUK-gelden. Daarnaast financiert de gemeente haar isolatieregeling uit de Enecogelden. De gemeente heeft in haar begroting een 'bestemmingsreserve' opgenomen voor de uitvoering van de energietransitie, waar in ieder geval voor de lopende periode voldoende in is belegd.</p>
In hoeverre zet de gemeente in op maatregelen en sectoren waarmee de meeste energie-/CO ₂ -besparing wordt gerealiseerd tegen de laagste moeite?	<ul style="list-style-type: none"> De gemeente zet in op de sectoren met het hoogste energiegebruik/de meeste CO₂-emissies, dus met de grootste potentie voor reductie. De gemeente zet in op de maatregelen waarmee de meeste energie-/CO₂-reductie kan worden gerealiseerd tegen de laagste kosten. De gemeente zet in op de sectoren waar zij de meeste invloed kan uitoefenen. 	Voldoet grotendeels aan de norm	<p>In hoofdstuk 3 is besproken dat de gemeente zich met name inzet op de glastuinbouw en de gebouwde omgeving. Deze sectoren hebben het hoogste energieverbruik en de meeste CO₂-uitstoot.</p> <p>De gemeente lijkt de beschikbare capaciteit en middelen efficiënt in te zetten, met name in de glastuinbouw waar zij werkt aan het faciliteren en ondersteunen van ondernemers. We weten echter niet precies hoeveel budget is besteed per specifieke maatregel of project.</p> <p>Hoewel de gemeente regie heeft over de verduurzaming van de gebouwde omgeving, blijkt zij in de praktijk tegen externe factoren aan te lopen waardoor zij minder invloed heeft in deze sector. De gemeente kiest daarom om</p>

¹² Bron: persoonlijke communicatie gemeente Pijnacker-Nootdorp

¹³ Bron: Aanbiedingsnota Subsidieplafond SubsidieRegeling Reductie Energiegebruik (25 mei 2021)

¹⁴ Bron: persoonlijke communicatie gemeente Pijnacker-Nootdorp

			meer in te zetten op de glastuinbouw en bedrijven, omdat zij hier invloed kan uitoefenen met name door ondersteuning te bieden.
--	--	--	---

5. Rechtmatigheid en rol van de raad

In dit hoofdstuk gaan we in op rechtmatigheid en de rol van de raad. Bij rechtmatigheid staat de vraag centraal of de geldende regelgeving en juridische kader worden gevolgd. Ook onderzoeken we of het college zich houdt aan de vooraf gestelde verantwoordingsgrens door de raad. Vervolgens onderzoeken we hoe de gemeenteraad haar kaderstellende en controlerende rol heeft ingenomen op het gebied van de energietransitie, en hoe de raad hiertoe in staat is gesteld.

5.1 Rechtmatigheid

5.1.1 Rechtmatigheidsverklaring

Vanaf verslagjaar 2023 zijn gemeenten verplicht een rechtmatigheidsverantwoording (zie onderstaand tekstkader) op te nemen in de jaarrekening (VNG, 2022).

Tekstkader: Rechtmatigheidsverantwoording

In de rechtmatigheidsverantwoording legt een gemeente verantwoording af over de naleving van de regels op het gebied van financiën in de organisatie. Het gaat dan onder andere over het naleven van de voorwaarden van subsidies en Europese aanbestedingen of van regels over kosten waarvoor geen dekking was opgenomen in de begroting. Vanaf verslagjaar 2023 is het college van B&W – en niet langer de accountant - verantwoordelijk voor het opstellen van de rechtmatigheidsverantwoording. Enkel het publiceren van een verantwoordingstekst is niet voldoende, er is ook een grondslag/onderbouwing voor de verantwoording nodig, zodat met een bepaalde mate van zekerheid kan worden vastgesteld dat de financiële handelingen hebben plaatsgevonden binnen de kaders van wet- en regelgeving (VNG, 2020).

De gemeente Pijnacker-Nootdorp heeft al jaren een paragraaf over rechtmatigheid opgenomen in haar jaarstukken en programmabegroting, bij het onderdeel bedrijfsvoering. In de recentste jaarrekening (over verslagjaar 2022) noemt de gemeente dat zij rechtmatigheidsaspecten monitort door audits en verbijzonderde interne controles (VIC's). In de programmabegroting 2024 staat dat de concerncontroller jaarlijks een controlplan opstelt, waarin wordt toegezien op getrouwheid en financiële rechtmatigheid, wat het college in staat moet stellen om de rechtmatigheidsverantwoording af te leggen in de jaarrekening.

Ten tijde van dit onderzoek was de jaarrekening van 2023 nog niet beschikbaar. Wel is de gemeenteraad in september 2023 van de wijziging op de hoogte gesteld.¹⁵ Vanaf 2023 zal de accountant niet langer een rechtmatigheidsoordeel over de jaarrekening geven, maar neemt het college van B&W een rechtmatigheidsverantwoording op in de jaarstukken. De accountant toetst of de jaarrekening, en daarmee de rechtmatigheidsverantwoording, getrouw is.

5.1.2 Rechtmatigheid van uitgaven

Uit de interviews komen geen onrechtmatige uitgaven op het gebied van de energietransitie naar voren. Het college werkt binnen de kader en budgetten die zijn vastgesteld door de raad. Als het college hierbuiten moet treden, bijvoorbeeld als er meer middelen nodig zijn dan vooraf ingeschat, moet het college dit eerst voorleggen aan de raad. Als zo'n voorstel goed wordt onderbouwd, wordt hier door de gemeenteraad mee ingestemd. Dit gebeurde bijvoorbeeld toen het budget voor de duurzaamheidslening op was. De raad stemde ermee in om hier meer geld voor beschikbaar te maken.

5.2 Rol van de raad

5.2.1 Monitoring / mate waarin gemeente op de hoogte wordt gehouden van de voortgang

De gemeenteraad wordt regelmatig op de hoogte gebracht van de voortgang van de energietransitie. Dit gebeurt zowel structureel als incidenteel.

¹⁵ Bron: Aanbiedingsnota Controleverordening gemeente Pijnacker-Nootdorp 2023 (6 september 2023)

- Structureel: elk jaar wordt de gemeenteraad op de hoogte gebracht van de ontwikkelingen in het energiegebruik, de opwek van hernieuwbare energie en de CO₂-emissies in de gemeente via de Energie- en CO₂-monitor. Daarnaast communiceert de gemeente in de voortgangsrapportage van het uitvoeringsprogramma per beleidslijn wat de status of laatste ontwikkelingen zijn van de verschillende projecten en maatregelen. In de formele P&C-cyclus van kadernota, begroting, najaarsnota en jaarstukken die de gemeente met de gemeenteraad heeft, komt het onderwerp energietransitie ook (beknopt) aan bod.
- Incidenteel: het college stuurt ook, wanneer daar aanleiding toe is of wanneer de gemeenteraad daarnaar vraagt, informatiebrieven naar de raad. Zo is er een evaluatie opgesteld van het project Aardgasvrij Klapwijk en is deze gedeeld met de raad. Ook wordt het aantal aanvragen van de duurzaamheidslening, met specificaties welke maatregelen getroffen zijn, en de voortgang van de isolatiesubsidie gedeeld met de raad.

De gemeenteraad wordt niet enkel via informatienota's of voortgangsrapportages op de hoogte gesteld van relevante ontwikkelingen. Over onderwerpen als de RES en Klapwijk aardgasvrij zijn ook informatiesessies georganiseerd waar de gemeenteraad aan kon deelnemen.

De frequentie van de voortgangsrapportages hoeft volgens de raadsleden die we hebben geïnterviewd niet te worden opgeschroefd. Omdat er veel documenten zijn om te lezen, vinden enkele raadsleden het soms lastig om de informatie die voor hen relevant is uit de rapportages te destilleren. Ook is het voor de gemeenteraad niet altijd gemakkelijk te zien hoe de gemeente ervoor staat als het gaat om de voortgang van de doelstellingen. Mogelijk draagt het gebrek aan officiële beleidsindicatoren hier aan bij. De raadsleden geven aan behoefte te hebben aan inzicht in projecten waarbij de gemeente vastloopt in de uitvoering en de mate waarin het niet slagen van zulke projecten de realisatie van doelstellingen in gevaar brengt.

5.2.2. Houding ten opzichte van de energietransitie

Uit de interviews blijkt dat de gemeente positief staat ten opzichte van de energietransitie. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het gegeven dat de raad bereid is extra budget beschikbaar te stellen als het college die nodig acht (en goed kan onderbouwen) en dat de raad heeft besloten zelf extra budget vrij te maken voor de isolatiesubsidie. Bij besluitvorming rondom de energietransitie worden regelmatig grote meerderheden in de raad gehaald. Dit komt waarschijnlijk doordat de noodzaak van de energietransitie onder de raadsleden helder is en de financiële uitgangspunten van de gemeente goed zijn.

Wanneer het college zaken communiceert over de energietransitie, worden er vaak vragen over gesteld door de gemeenteraad. Er zijn verschillende partijen die regelmatig moties en amendementen indienen. Dit getuigt van een actieve en betrokken houding.

5.2.2 Kaderstellende en controlerende rol van de gemeenteraad

De gemeenteraad heeft kaders opgesteld in het raadsakkoord (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2022b). Dit geldt als het start- en visiedocument. Bij het onderdeel 'Veiligheid en duurzaamheid' komt het onderwerp de energietransitie aan bod. Ook gaat het raadsakkoord in op het onderwerp duurzame mobiliteit.

De gemeenteraad geeft aan veel stukken te lezen over de voortgang van de energietransitie in de gemeente Pijnacker-Nootdorp en stelt hier vragen over om hier haar oordeel over te formuleren.

De kaderstellende rol komt ook terug in de keuze van de energiebron. Een eerdere gemeenteraad heeft besloten geen windenergie te willen in de gemeente. Dit was het sentiment van de tijd en speelt nog steeds.

Uit de interviews blijkt dat de gemeenteraad haar kaderstellende en controlerende rol goed oppakt, maar dat de gemeenteraad zich meer inhoudelijk zou kunnen verdiepen in actuele vraagstukken en opgaves waar de gemeente voor staat. Een voorbeeld van zo'n opgave is

netcongestie (wat wordt verergerd door het eerdere besluit van de gemeenteraad om geen windmolens toe te staan in de gemeente). De gemeenteraad zou zo'n onderwerp zelf kunnen agenderen.

5.2.3 Grip op de energietransitie

Op de vraag of de gemeente grip heeft op de energietransitie, gaven de raadsleden geen éénduidig antwoord. Enerzijds is de gemeente actief bezig met oplossingen en lopen er positieve ontwikkelingen, waardoor de gemeenteraad het idee krijgt dat de gemeente weet waar ze naar toe wil werken. Anderzijds zijn er veel externe factoren waar de raad niet veel invloed op heeft. Een voorbeeld hiervan is dat de energietransitie steeds meer een regionale opgave is, waarbij wordt samengewerkt met andere overheden en partijen in regionale, en in toenemende mate interregionale, samenwerkingsverbanden, bijvoorbeeld op het gebied van warmtedistributie. Hierdoor is het als gemeente(raad) soms lastig om gehoord te worden.

5.3 Belangrijkste bevindingen

In Tabel 8 toetsen we de bevindingen uit dit hoofdstuk aan het normenkader.

Tabel 8 – Toetsing aan het normenkader: *Rechtmatigheid en rol van de raad*

Onderzoeksvraag	Norm	Beoordeling	Toelichting
Wordt de geldende regelgeving gevolgd?	<ul style="list-style-type: none"> De gemeente Pijnacker-Nootdorp volgt de geldende regelgeving/ juridische kaders. De gemeente heeft een rechtmatigheidsverklaring opgenomen in de jaarrekening, waarin het college rapporteert of financiële transacties rechtmatig zijn en binnen de vooraf gestelde verantwoordingsgrens door de raad. 	Voldoet aan de norm	De gemeente wijkt niet zonder toestemming van de raad af van vooraf gestelde verantwoordingsgrenzen van de raad. In de jaarstukken en programmabegroting is een paragraaf over rechtmatigheid opgenomen.
In hoeverre zijn afwijkingen van geldende regelgeving mogelijk en worden die ook gebruikt?	<ul style="list-style-type: none"> Indien het college afwijkt van de juridische kaders/ vooraf gestelde verantwoordingsgrens door de raad, kan zij onderbouwen hoe dit bijdraagt aan het reduceren van het energiegebruik en/of de CO₂-emissies. 	Voldoet deels aan de norm	De gemeenteraad stelt alleen extra budget beschikbaar als de gemeente haar plannen goed kan onderbouwen. De potentie van maatregelen en projecten voor energie- of CO ₂ -reductie wordt echter niet gekwantificeerd.
Hoe heeft de raad haar kaderstellende en controlerende rol ingevuld?	<ul style="list-style-type: none"> De raad heeft eenduidige kaders voor haar energiebeleid vastgesteld en heeft invulling gegeven aan de controlerende taakstelling en/of is daartoe in de gelegenheid gesteld. Gemeenteraadsleden ervaren dat zij grip hebben op plan- en besluitvorming. 	Voldoet deels aan de norm	De gemeenteraad wordt periodiek op de hoogte gehouden van de voortgang (zowel effecten als inspanning), maar heeft behoefte aan meer inzicht in hoe projecten al dan niet bijdragen de centrale doelstellingen.

			Raadsleden geven wisselende antwoorden op de vraag of zij ervaren dat zij grip hebben op de energietransitie.
--	--	--	---

6. Conclusies en aanbevelingen

In dit onderzoek stonden de volgende vragen centraal:

- **Beleidscontext:** Wat is de visie en het beleid van de gemeente Pijnacker-Nootdorp op het gebied van de energietransitie?
- **Doelbereik, doeltreffendheid, doelmatigheid en rechtmatigheid:** In hoeverre worden de doelstellingen van dat beleid effectief, efficiënt en volgens de regels behaald?
- **Rol van de raad:** Hoe is de gemeenteraad betrokken bij (het opstellen van) het energiebeleid in de gemeente Pijnacker-Nootdorp en welke lessen zijn hieruit te trekken?

In dit hoofdstuk presenteren we onze bevindingen en aanbevelingen voor de ambtelijke organisatie, het college en de gemeenteraad.

6.1 Beleidscontext en doelbereik

Termen CO₂-neutraal en energieneutraal worden door elkaar gebruikt

De gemeente gebruikt de doelstellingen CO₂-neutraal en energieneutraal in 2050 door elkaar. Zij bedoelt met deze termen wel hetzelfde, namelijk geen gebruik meer maken van fossiele energie in 2050.

Aanbeveling 1

- Gebruik eenduidige terminologie om verwarring over de centrale doelstelling te voorkomen.

Focus van gemeente op reductie van CO₂, overige broeikasgassen buiten beschouwing

De gemeente richt zich in haar beleid enkel op CO₂-emissies en laat overige broeikasgassen (waaronder methaan en lachgas) buiten beschouwing. In het Nationale Klimaatakkoord is afgesproken om de totale broeikasgassen tot nul terug te dringen in 2050. De methaanemissies uit bijvoorbeeld het onvolledig verbranden of weglekken van aardgas in wkk's (warmtekrachtkoppeling) in de glastuinbouw in de gemeente Pijnacker-Nootdorp zijn aanzienlijk: deze zijn hoger dan de totale CO₂-emissies van de sector verkeer.

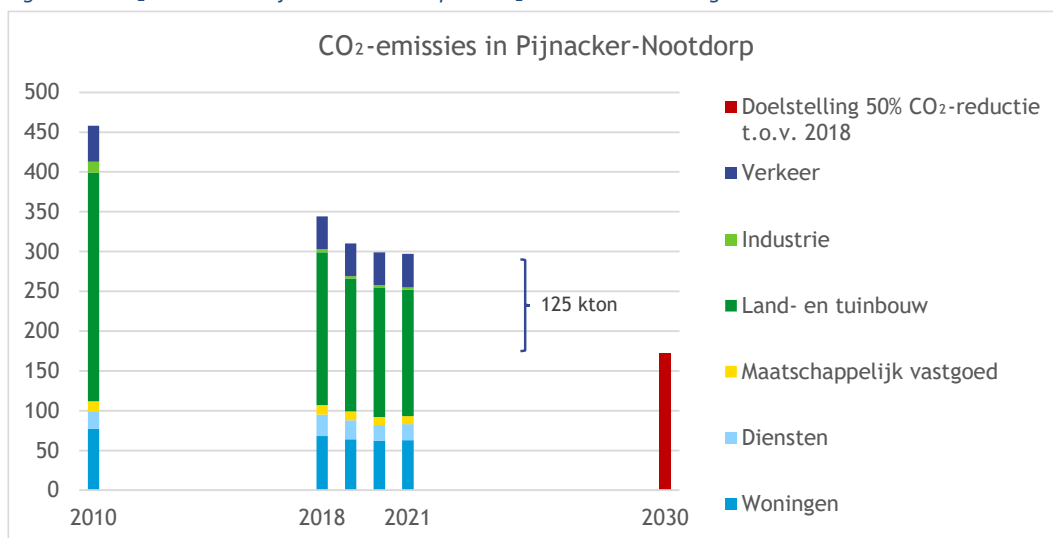
Aanbeveling 2

- Neem ook overige broeikasgassen mee in de monitoring van emissies.

Effecten van maatregelen zijn niet gekwantificeerd waardoor doelbereik niet inzichtelijk is

Om de doelstelling uit het uitvoeringsprogramma van 50% CO₂-reductie in 2030 ten opzichte van 2018 te realiseren, moet de gemeente nog 125 kton CO₂ reduceren, zie Figuur 3. Met name de sector land- en tuinbouw, gevolgd door woningen en verkeer vormen belangrijke bijdragen aan de totale emissies van de gemeente. Om de doelstelling te kunnen bereiken, is het nodig om de uitstoot van deze sectoren verder terug te dringen. De effecten van de maatregelen die de gemeente in deze sectoren uitvoert, zijn echter niet gekwantificeerd. Hierdoor is het doelbereik niet direct inzichtelijk.

Figuur 3 – CO₂-emissies in Pijnacker-Nootdorp en CO₂-reductiedoelstelling voor 2030

Aanbeveling 3

- Maak inzichtelijk hoe de reeds uitgevoerde en voorgenomen maatregelen bijdragen aan de doelstellingen door CO₂-reductie te koppelen aan de maatregelen.

6.2 Doeltreffendheid

De gemeente zet zich in op de sectoren waar de meeste winst is te behalen

De gemeente focust zich in haar aanpak voor de energietransitie op meerdere sectoren. De gemeente heeft zich sinds het Energietransitieplan met name gefocust op de sectoren gebouwde omgeving en land- en tuinbouw. Daarmee focust de gemeente zich op de sectoren waar de meeste CO₂-winst en energiebesparing te realiseren is. Door tegenvallende resultaten in Klapwijk, heeft de gemeente besloten om voorlopig te focussen op bedrijven en de land- en tuinbouwsector, en minder op het aardgasvrij maken van woningen. Aangezien woningen wél een belangrijke bijdrage vormen aan de uitstoot van de gemeente, zal dit de realisatie van de doelstelling waarschijnlijk bemoeilijken.

Samenwerking met externe partijen gaat goed

De gemeente Pijnacker-Nootdorp is voor het realiseren van haar doelstellingen afhankelijk van anderen: afspraken die in regionaal verband worden gemaakt, nationaal beleid dat het voor bewoners al dan niet aantrekkelijk maakt om bijvoorbeeld van het aardgas af te gaan en keuzes van ondernemers (zoals tuinbouwers) in de gemeente. Uit ons onderzoek blijkt dat de gemeente zich actief opstelt in de samenwerking met partijen in de regio en problemen waar zij in de uitvoering van de energietransitie tegenaan loopt, agendeert in de regionale en nationale politiek. Ook faciliteert de gemeente externe partijen zoals de glastuinbouwsector en de energie-coöperatie in de energietransitie en helpt hen obstakels voor verduurzaming weg te nemen.

Weinig voortgang in verduurzaming van de verkeerssector

De gemeente spreekt in haar uitvoeringsprogramma energietransitie over meerdere mobiliteitsmaatregelen die onderdeel zijn van de regionale aanpak van de Metropoolregio Rotterdam-Den Haag (MRDH). De gemeente heeft het in de voortgangsrapportage energietransitie slechts over één concrete maatregel met betrekking tot duurzame mobiliteit; het realiseren van een laadpaalinfrastructuur. Uit de Energie- en CO₂-monitor blijkt dat de sector verkeer de enige sector is waarin de emissies niet zijn afgenomen in de periode 2018-2021. Daarnaast komt naar voren dat de maatregelen die gemeenten overwegen onvoldoende bijdragen aan de regionale doelstellingen van de MRDH. Er is daarom meer aandacht nodig voor het reduceren van de emissies van de sector verkeer. Met name op het gebied van autogebruik valt veel CO₂-winst te behalen.

Aanbeveling 4

- Heb meer aandacht voor de verduurzaming van de verkeerssector door gerichte maatregelen te overwegen.

Enkel zonne-energie niet voldoende om doel hernieuwbare elektriciteit te realiseren

De gemeente Pijnacker-Nootdorp wil in 2030 23% van het elektriciteitsgebruik in de gemeente duurzaam opwekken. In 2021 was het percentage hernieuwbare elektriciteit 10%. Hoewel de productie van hernieuwbare elektriciteit met zonnepanelen in de gemeente Pijnacker-Nootdorp de afgelopen jaren explosief is toegenomen, zijn er dus nog stappen te maken om de doelstelling te realiseren. Verschillende obstakels bemoeilijken het halen van deze doelstelling. Ten eerste loopt de gemeente aan tegen netcongestie. Omdat de gemeente ervoor heeft gekozen zich enkel te richten op zonne-energie (en dus geen windenergie), kan dit netcongestie verergeren. Op zonnige dagen zorgt dit namelijk voor overbelasting van het elektriciteitsnet. Ook is het lastig om met zonne-energie de energievraag en -aanbod in balans te krijgen. Windenergie kan ervoor zorgen dat de opwek van elektriciteit wat meer verspreid over de dag en het jaar plaatsvindt, wat kan bijdragen aan de toekomstige stabiliteit van het net.

Een andere reden waardoor enkel zonne-energie niet voldoende is om het doel van hernieuwbare elektriciteit te realiseren, is dat op nationaal niveau in de voorkeursvolgorde is afgesproken dat het gebruik van landbouw- en natuurgronden voor zonnepanelen in principe ongewenst is. Dit brengt de realisatie van projecten op het gebied van zon op veld in gevaar. Hoewel zon op veld niet de eerste voorkeur is van de gemeente, zijn wel projecten op het gebied van zon op veld opgenomen in de Omgevingsvisie van de gemeente Pijnacker-Nootdorp.

Aanbeveling 5

- Overweeg andere bronnen voor hernieuwbare elektriciteit voor meer balans in energievraag- en aanbod en om het doel voor hernieuwbare elektriciteit te realiseren.

6.3 Doelmatigheid

Huidige capaciteit voldoende, maar vraag naar uitvoeringscapaciteit gaat toenemen

De bezetting van het Programmabureau Energietransitie van de gemeente lijkt voldoende. Zo wordt dit ook ervaren door de ambtenaren en de wethouder. Echter moet er wel aandacht zijn voor het feit dat de komende paar jaren de vraag naar uitvoeringscapaciteit gaat toenemen. Met name de wijkgerichte aanpakken in de gebouwde omgeving zullen veel vragen van de gemeente. Naar schatting is voor het gehele takenpakket uit het Klimaatakkoord zo'n 17-19 extra fte nodig bij een middelgrote gemeente, zo blijkt uit onderzoek van de Raad voor het Openbaar Bestuur (AEF, 2020).

Aanbeveling 6

- Benut de organisatieontwikkeling die de gemeente in de komende jaren ondergaat om naar de benodigde capaciteit voor de energietransitie te kijken. Houd rekening met een verwachte toename in benodigde capaciteit.

Voldoende budget voor uitvoering van de energietransitie, maar niet structureel en onvoldoende gegevens om uitspraken te doen over efficiëntie van uitgaven

Uit de interviews blijkt dat de gemeente Pijnacker-Nootdorp voor de huidige bestuursperiode voldoende middelen heeft om het beleid rondom de energietransitie uit te voeren. In de beleidsdocumenten wordt echter niet gespecificeerd waar de middelen aan worden uitgegeven. Hierdoor is het lastig om uitspraken te doen over de efficiëntie van uitgaven. Het college heeft in een brief aan de raad aangegeven een duurzaamheidsparagraaf in de P&C-cyclus op te willen nemen. Dit biedt de gemeenteraad meer inzicht. Echter, om de uitgaven op het gebied van de

energietransitie inzichtelijker te maken, kan de gemeente een klimaatbegroting opstellen, waarbij de uitgaven gekoppeld worden aan de verwachte energie- en CO₂-reductie. Een voorbeeld van een gemeente met zo'n klimaatbegroting is de [gemeente Breda](#).

Aanbeveling 7

- Overweeg om een klimaatbegroting op te stellen die inzicht geeft in zowel de uitgaven (in €) als de opbrengsten (verwachte energie- en CO₂-reductie) van maatregelen en projecten. Dit kan dienen om de rechtmatigheid en doelmatigheid van uitgaven te onderbouwen en structurele financiering van de energietransitie mogelijk te maken.

6.4 Rechtmatigheid en rol van de raad

Geen onrechtmatige bestedingen op het gebied van de energietransitie

We zijn geen voorbeelden tegengekomen van situaties waarin de gemeente zonder toestemming van de raad is afgeweken van vooraf gestelde verantwoordingsgrenzen. Ook is in de programmabegroting een paragraaf over rechtmatigheid opgenomen. Indien het college haar plannen goed onderbouwt, is de gemeenteraad over het algemeen bereid extra budget beschikbaar te stellen voor de energietransitie.

Meer samenhang nodig in monitoring van prestaties en effecten

De gemeenteraad wordt regelmatig op de hoogte gehouden van de voortgang. De stand van zaken van de prestaties en projecten worden gecommuniceerd naar de gemeenteraad via de voortgangsrapportage. Daarnaast wordt jaarlijks het energiegebruik en de CO₂-uitstoot gemonitord. De gemeente monitort dus zowel op haar inspanningen en prestaties (via de voortgangsrapportage) en op effecten op energiegebruik en CO₂-emissies (via de jaarlijkse Energie- en CO₂-monitor). Uit de interviews blijkt echter dat de samenhang van deze twee typen van monitoring niet altijd duidelijk is voor de gemeenteraad, zo heeft zij behoefte aan meer inzicht in de mate waarin bepaalde acties bijdragen aan de centrale doelstellingen. Dit kan door een dashboard op te stellen of een tijdspad te maken met welke maatregelen wanneer genomen moeten worden om naar de doelstellingen toe te werken.

Aanbeveling 8

- Stel beleidsindicatoren op waaraan de voortgang van de energietransitie gemeten kan worden. Hieruit wordt duidelijk wat de opgave is waar de gemeente nog voor staat. Presenteer de voortgang op een overzichtelijke manier.

Behoeft aan meer structurele en actieve communicatie

Uit ons onderzoek is naar voren gekomen dat de communicatie over energietransitie, naast de vaste momenten waarop over de algemene voortgang wordt gerapporteerd, vaak ad hoc gebeurt en op een formele manier. Daarnaast geven de geïnterviewde raadsleden aan dat zij de hoeveelheid informatie weliswaar goed vinden, maar dat vaak op een statische manier gecommuniceerd wordt. De raadsleden die wij hebben geïnterviewd geven de voorkeur aan een actievere manier van op de hoogte blijven van de energietransitie, bijvoorbeeld via presentaties en informatieavonden.

Aanbeveling 9

- Overweeg de instelling van een klankbordgroep energietransitie, zodat de communicatie met de raad op een structurele manier en op informele basis kan worden vormgegeven. Zo'n klankbordgroep kan op andere manieren dan via een formele rapportage spreken over de energietransitie.

Verwijzingen

- AEF**, 2020. *Uitvoeringskosten van het Klimaatakkoord voor decentrale overheden in 2022 - 2030*, Utrecht: Andersson Ellfers Felix (AEF)
- ARGOS, HVS, Rndom Wonen, Staedion & gemeente Pijnacker-Nootdorp**, 2022. *Actualisatie prestatieafspraken 2021-2024 (versie 2023) — Rndom Wonen, Staedion, Argos, HVS en Gemeente Pijnacker-Nootdorp*, Pijnacker:
- CBS**.2018.CO2-uitstoot in 2017 gelijk aan die in 1990, <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/37/co2-uitstoot-in-2017-gelijk-aan-die-in-1990>. 2019
- CE Delft**, 2023. *Energie- en CO2-monitoring gemeente Pijnacker-Nootdorp: Notitie bij monitoringsjaar 2021*, Delft:
- Gemeente Pijnacker-Nootdorp**, *Opgeladen naar 2030: Strategisch plan laadinfrastructuur 2022-2030*, Pijnacker:
- Gemeente Pijnacker-Nootdorp**, 2016. *Nu op weg..... naar een duurzaam morgen: Visie op duurzame mobiliteit Pijnacker-Nootdorp 204*, Pijnacker:
- Gemeente Pijnacker-Nootdorp**, 2018. *Technisch beheerplan gebouwen 2019-2022*, Pijnacker: Gemeente Pijnacker-Nootdorp
- Gemeente Pijnacker-Nootdorp**, 2019a. *Concept energiemix Pijnacker-Nootdorp*, Pijnacker:
- Gemeente Pijnacker-Nootdorp**, 2019b. *Startnotitie Energietransitieplan Pijnacker-Nootdorp*, Pijnacker:
- Gemeente Pijnacker-Nootdorp**, 2021a. *Energietransitieplan 2021 Pijnacker-Nootdorp*, Pijnacker:
- Gemeente Pijnacker-Nootdorp**, 2021b. *Omgevingsvisie Pijnacker-Nootdorp 2050: Verbonden met elkaar*, Pijnacker:
- Gemeente Pijnacker-Nootdorp**, 2021c. *Uitvoeringsprogramma Energietransitie 2022-2023 (met doorkijk 2027)*, Pijnacker:
- Gemeente Pijnacker-Nootdorp**, 2022a. *Participatie- en communicatieplan energietransitie*, Pijnacker: Gemeente Pijnacker-Nootdorp
- Gemeente Pijnacker-Nootdorp**, 2022b. *Raadsakkoord op hoofdlijnen 2022-2026: Bouwen aan de toekomst*, Pijnacker:
- Gemeente Pijnacker-Nootdorp**, 2022c. *Technisch beheerplan gebouwen 2023-2026*, Pijnacker: Gemeente Pijnacker-Nootdorp
- Gemeente Pijnacker-Nootdorp**, 2022d. *Voortgangsrapportage uitvoeringsprogramma Energietransitie 2022-2023*, Pijnacker: Gemeente Pijnacker-Nootdorp
- Gemeente Pijnacker-Nootdorp**, 2023. *Voortgangsrapportage Uitvoeringsprogramma Energietransitie 2023-2024*, Pijnacker: Gemeente Pijnacker-Nootdorp
- Gemeente Pijnacker-Nootdorp**, 2024a. *Evaluatierapport Aardgasvrij Klapwijk*, Pijnacker: Gemeente Pijnacker-Nootdorp
- Gemeente Pijnacker-Nootdorp**, 2024b. *Informatienota raad: Bestuursopdracht omgevingsprogramma Vitale Glastuinbouw*, Pijnacker:
- Greenport West-Holland**, 2021. *Energieakkoord 2021-2025 Greenport West-Holland: op weg naar klimaatneutraal*, Bleiswijk: Greenport West-Holland
- MRDH**, 2019. *Aanpak CO2-reductie verkeer: Procesvoorstel en voorstellen voor maatregelen Actieplan CO2-reductie 2019-2025 (Versie voor bespreking BC VA)*, Rotterdam:
- RES Rotterdam Den Haag**, 2021. *RES 1.0: Regionale Energiestrategie Rotterdam Den Haag*: RES Rotterdam Den Haag
- Rijksoverheid**, 2019. *Klimaatakkoord*, Den Haag: Rijksoverheid
- Rijksoverheid**, 2022. *Nationale methaanstrategie*:
- RVO**.2019. *Overzicht aangemelde gemeenten RRE*, RVO
- VNG**, 2020. *Invoering rechtmatigheidsverantwoording: Adviezen en best practices*, Den Haag:
- VNG**.2022. *Update invoering rechtmatigheidsverantwoording*, Vereniging Nederlandse Gemeenten, <https://vng.nl/nieuws/update-invoering-rechtmatigheidsverantwoording>.

Bijlage A – Overzicht doelstellingen

CO₂-neutraal

In het Energietransitieplan (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2021a) stelt de gemeente zich het centrale doel om in 2050 CO₂-neutraal te zijn. Het tussendoel is 49% CO₂-reductie in 2030 ten opzichte van 1990. Deze doelstellingen komen uit het Nationale Klimaatakkoord.

In het Uitvoeringsplan Energietransitie (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2021c): dat hoort bij het Energietransitieplan staat de ambitie om in 2030 50% minder CO₂-uit te stoten ten opzichte van 2018. Het is niet duidelijk waarom de CO₂-reductiedoelstelling is veranderd van 49% naar 50%. Ook is het peiljaar veranderd van 1990 naar 2018. In het Uitvoeringsplan Energietransitie staat dat de cijfers van 1990 niet bekend zijn. Om deze reden kiest de gemeente voor het jaar 2018. Toen het Uitvoeringsprogramma werd opgesteld, was 2018 het jaar met de recentst beschikbare emissiegegevens. De gemeente onderbouwt in het Uitvoeringsplan Energietransitie echter niet of zij verwacht dat de emissies in 2018 in dezelfde orde van grootte liggen als de emissies in 1990. Ook in de Concept Energiemix (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2019a) staat dat de gemeente Pijnacker-Nootdorp in 2050 CO₂-neutraal wil zijn.

Energieneutraal

In het Uitvoeringsplan Energietransitie wordt de doelstelling van CO₂-neutraliteit in 2050 herhaald, maar spreekt de gemeente ook over projecten en activiteiten die bijdragen aan het energieneutraal maken van buurten en de gemeente als geheel.

Ook in het Raadsakkoord op hoofdlijnen 2022-2026 'Bouwen aan de toekomst' (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2022b) staat: "In 2021 zijn het Energietransitieplan en Uitvoeringsprogramma als marsroute naar een energieneutraal Pijnacker-Nootdorp 2050 vastgesteld" (p. 19).

In de Concept Energiemix staat dat de gemeente de ambitie heeft dat in 2050 (en mogelijk eerder) al het energiegebruik eerder uit hernieuwbare bronnen (elektriciteit en warmte) komt. Hiermee wil de gemeente de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen verminderen en de uitstoot van CO₂ in 2050 tot 0 terugbrengen.

In de Startnotitie Energietransitieplan Pijnacker-Nootdorp (Gemeente Pijnacker-Nootdorp, 2019b) staat het doel van een energieneutraal Pijnacker-Nootdorp centraal. Daarmee bedoelt de gemeente dat alle energiegebruik in 2050, en zo mogelijk eerder, uit hernieuwbare bronnen komt.

Fossielvrij

Ook wordt in verschillende beleidsstukken gesproken over fossielvrij. Zo spreekt de gemeente in haar Energietransitieplan over het verminderen van de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen en van een "fossielvrije gemeente in 2050".

Bijlage B – Overzicht gesprekspartners

Tabel 9 geeft een overzicht van de personen die we in het kader van dit onderzoek hebben gesproken.

Tabel 9 – Overzicht interviewpartners

Interview nr	Naam	Functie	Organisatie
1	Hans van den Berg	Procesmanager warmte	Glastuinbouw Nederland
2	Paul de Bree	Voorzitter	Energiecoöperatie Pijnacker-Nootdorp
3	Ralph Savelberg	Coördinator Regionale Energiestrategie (RES)	RES-regio Rotterdam-Den Haag
4	Erik Bulten	Programmamanager energietransitie	Gemeente Pijnacker-Nootdorp
	Kim Kreeft	Medewerker participatie	
5	Frank van Kuppeveld	Wethouder	Gemeente Pijnacker-Nootdorp
6	Jim Verdegaal	Raadslid D66	Gemeente Pijnacker-Nootdorp
	Harry Wubben	Raadslid VVD	
	Matthijs Feenstra	Raadslid Trots	
	Kees van den Berg	Raadslid CDA	
	Rob van der Welle	Raadslid ChristenUnie-SGP	

Dit rapport is een coproductie van Rekenkamer Pijnacker-Nootdorp en CE Delft.

CE Delft

Pien van Berkel
Jasmijn Brouwer

Rekenkamer Pijnacker-Nootdorp

Florus van der Linden (voorzitter)
Ludo van Adrichem
Carline Carati
Boi Jongejan
Jorden van der Haas (secretaris)

Rekenkamer Pijnacker-Nootdorp

bezoek Oranjeplein 1, 2641 EZ Pijnacker

telefoon 14 015

e-mail rekenkamer@pijnacker-nootdorp.nl

internet www.pijnacker-nootdorp.nl/rekenkamer